

Heidi Toelle

APIE NEAPIBRĒŽTUMA

Barbey d'Aurevilly
Don Žuanas

“Gražiausia Don Žuano meilė” yra viena iš šešių novelių, sudarančių Barbey d’Aurevilly (1808–1880) rinkinį *Šėtoniškosios*. Parašytos nuo 1849 iki 1871 m. ir išleistos 1874 m., šios novelės sukėlė skandalą: policija konfiskavo korektūras ir 480 atspausdintų knygų. Barbey d’Aurevilly vos išvengė teismo proceso.

Iš šešių *Šėtoniškujų* kritikai prasčiausiai suprato “Gražiausią Don Žuano meilę” – trumpiausią rinkinio novelę. Nepretenduodami į išsamią šio gana sudėtingo teksto analizę, pabandysime čia parodyti, kad jis veikia kaip antifrazė; tai, beje, būdinga visai Barbey kūrybai. Pamatysime, kad Barbey nerašo lengvam pasiskaitymui, jis atkakliai teigia, kad tai, kas susiję su žmogumi – veiksmas, pojūtis, jausmas, žodis, mintis visada gali būti dvejopai ir prieštarinškai interpretuojama, ir niekada negalime pasakyti, kur glūdi / tiesa/. Dar daugiau, šis teiginys, kad prasmė, pati save paneigdama, tampa neapčiuopama, pagrindžia, nors tai atrodo paradoksas, Barbey d’Aurevilly minties ir jo universalumo koherenciją.

Bet eikime prie “Gražiausios Don Žuano meilės”. Išskyrus pirmąjį skirsnį (o jų yra penki), šioje novelėje pasakojama apie grafo Ravila de Ravilesio, kitaip dar Don Žuano, ir dvylikos Sen Žermeno priemiesčio moterų vakarienę. Dėl priežasčių, kurios paaiškės vėliau, pradėsime nuo antro skirsnio, apskančio vakarienės eigą nuo vėlyvo vakaro ligi aušros.

1. SEN ŽERMENO PRIEMIESTIS

Jau pirmose šio skirsnio eilutėse – visą šį skirsnį pateikia įgaliotas anonimiškas sakytojas – pasirodo toponimas, pažymintis sakinio veiksnį (sujet phrastique) “dvylika moterų” ir apibūdinantis jį

erdvės ir, kaip matysime, ypač socialiniu atžvilgiu: Sen Žermeno priemiestis.

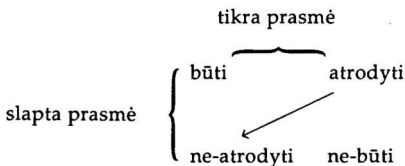
Šis toponimas apibrėžia visuminę erdvę, į kurią bus įrašyti įvairių atlikėjų veiksmai ir sakymai: iš tiesų didžiojoje teksto dalyje atlikėjai yra įkurdinti šiame Sen Žermeno priemiestyje, ir niekas čia nebeįeis ir iš čia neišeis.

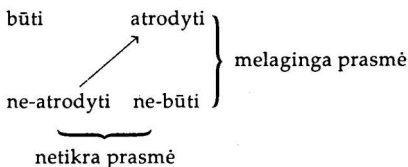
Tik penktame skirsnyje, keletas puslapių prieš novelės pabaigą, kai scenoje pasirodo Sen Žermen de Prė klebonas, nedrąsiai užsimenama apie kitą erdvę; sužinome, kad bent vienas iš atlikėjų, priklausančių šiam Sen Žermeno priemiesčiui – “kaukutė” – bandė persikelti kitur.

Kaip tikrinis vietovardis, Sen Žermeno priemiestis yra iš esmės bereikšmis. Tačiau mūsų tekste dažnai eidamas epitetu (žr. tokius pasakymus, kaip “Sen Žermeno priemiesčio vakarienė”, “tikro Sen Žermeno priemiesčio atstovės”), jis esti tai būdvardžio “aristokratiškas”, tai bendrinio daiktavardžio “aristokratija” sinonimu. Taip suvoktas Sen Žermeno priemiestis tampa antropomorfinė figūra ir nuo šiol pasirodo kaip kolektyvinis atlikėjas, kurio teminis vaidmuo yra “aristokratija”.

Šis kolektyvinis atlikėjas, kita vertus, apibūdinamas kaip “dorybingas” – epitetas, patvirtinantis figūros antropomorfiškumą. Tai moralinis vertinimas, kurio prasmė problemiška, nes prancūzų kalboje būdvardžio “dorybingas” inversija suteikia šiam epitetui ironišką atspalvį.

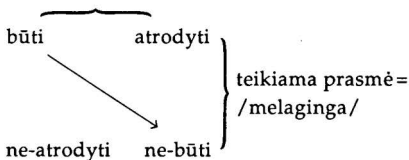
Bandydami suprasti, kur slypi ironija, pastebime, kad čia kažkoks sakytojas imasi įtikinimo veiksmo, kad neišduotų /slaptosios/ prasmės, kurią jis laiko /tikra/ ir kad paneigtų ją, paskelbdamas kitą /melagingą/, kurią jis laiko /netikra/. Šis įtikinimo veiksmas atitinka dvi lygiagrečias neigimo operacijas, susiejančias tiesosakos kvadrato /atrodyimo/ ir /neatrodyimo/ terminus:

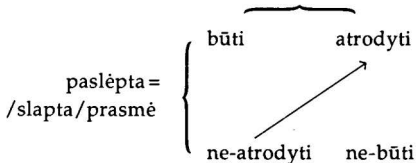

Sakymo adresato požiūriu, ironiją galima tinkamai interpretuoti tik tada, kai kontekstas leidžia ją iššifruoti. Kitaip tariant, jei sakytojas nori, kad ironija būtų suvokta, jį turi palydėti nuorodomis, leidžiančiomis sakymo adresatui pačiam aiškinti teikiamą prasmę (*sens manifesté*), grindžiamą vien atrodymu, ir atskleisti slaptąją prasmę:

teikiama prasmė=/tikra/

paslėpta prasmė=/tikra/

Ironiškoji antifrazė tokiu būdu pasirodo kaip apsiskelbęs melas – tik su tuo skirtumu, kad santykis tarp paslėptos ir teikiamos prasmės visuomet yra prieštaravimo santykis.

Grįžtant prie epiteto “dorybingas”, reikia pasakyti, kad šio būdvardžio

inversija leidžia daryti išvadą, jog, įgalioto sakytojo požiūriu, Sen Žermeno priemiesčio viešai rodoma "dorybė" yra apsimestinė ir kad faktiškai jis ją paneigia.

Elgesį asmens, kuris "trokšta paslėpti savo tikrąjį charakterį ir vaizduoti dorybes, kurių neturi," apibūdiname žodžiu "veidmainystė".

Taigi kolektyvinis atlikėjas Sen Žermeno priemiestis turi du teminius vaidmenis: "aristokratija" ir "veidmainystė".

2. DVYLIKA MOTERŲ

Jau sakėme, kad toponimas Sen Žermeno priemiestis eina veiksnio "dvylika moterų" pažyminiu. Priklausomai nuo to, ar Sen Žermeno priemiestį suvoksime kaip erdvinę, ar kaip socialinę figūrą, veiksnio ir pažyminio santykį išreikš arba opozicija tūris *vs* turinys (kur *vs* "versus" = opozicijos santykis), arba visuma *vs* dalis. Logikos požiūriu, ypatybės, būdingos Sen Žermeno priemiesčiui, dvylikai moterų neprivalomos. Bet priešingai, jei toponimas pakeičiamas jo socialiniu apibūdinimu "aristokratija", šias ypatybes priskirti moterims būtina, nes aišku, kad negali priklausyti aristokratijai, pats nebūdamas aristokratu.

"Veidmainystės" tokiu būdu jau neapibrėšime. Tačiau tolesnis komentaras ("tegl jos nesijaudina, pavardžių aš neminėsiu") mums leidžia panašiai apibendrinti, nes perša mintį, kad dvylika moterų yra išivėlusios į veiksmus, su kuriais nenorėtų sieti savo vardo; šitokia laikysena panaši į veidmainystę.

Veidmainystė paprastai laikoma neigiama ypatybe. Tuo tarpu mūsų tekstas ją vertina pozityviai. Kad įsitikintume, pakanka pacytuoti keletą pavyzdžių: "mėgstančios paliežuvauti" senos damos tvirtina, kad dvylika moterų "palaikė kadaise itin šiltus santykius su grafu Ravila de Ravilesu". Čia matome veidmainišką posakį – eufemizmą, žymintį seksualinį ryšį. Įgaliotam sakytojui šis posakis vis dėlto atrodo "žavus". Kiek toliau "šypsena ar juoku dangstoma neviltis" savo ruožtu vertinama teigiamai; pagaliau į antro

skirsnio pabaigą vakariene apibūdinama kaip patraukli, nes "pikantiška kaip nuodėmė", nors ji nevirto "vulgaria Regento laikų vakariene", o liko "Sen Žermeno priemiesčio ir XIX amžiaus vakariene"*.

Taigi veidmainystė, kurią galiausiai galima būtų apibrėžti kaip apsimetinėjimo kompetenciją, kaip mokėjimą daryti (*savoir-faire*), funkcionuoja visai kaip ironija: iš tiesų veidmainis neišduoda savo ginamų vertybių / paslapties /, rodydamas pritarimą ne savo vertybėms, o visai priešingoms; pagaliau kaip ir ironija, veidmainystė gali būti iššifruota tiktai kontekste, kuris leidžia ją atpažinti.

Apsimetinėjimo kompetencija, o tiksliau – mokėjimas daryti, kad įtikintum (*savoir-faire persuasif*) pasireiškia tuo, kad reikia įtikinti, jog esama, daroma, jaučiama, galvojama kas kita, nei esama, daroma, jaučiama, galvojama iš tiesų.

Veidmainystė šiuo atžvilgiu gali susidurti su trejopomis kliūtimis:

– priešinasi pats slepiamas objektas, nes sunkoka rasti jam tinkančią kaukę. Subjekto kompetenciją parodys, be kita ko, nugalėto sunkumo dydis, ir iš anksto pasakysime, kad šio mokėjimo daryti viršūnė – gebėjimas paslėpti savo aistras ir ypač paslėpti meilę po neapykantos ar – dar geriau – abejingumo kauke.

– ši kompetencija gali susidurti su stebėtojo, gebančio perprasti "veidmainio" žaidimą ir jį demaskuoti, interpretaciniu mokėjimu daryti (*savoir-faire interpretatif*): Ravilesas aiškiai permato dvylikos moterų ir markizės žaidimą, nors pats kurį laiką buvo "kaukutės" mulkinamas.

– yra keletas veidmainystės tobulumo pakopų. Ją įvaldęs subjektas gali varžytis su kitais kompetentingais subjektais, kurie mokės už jį geriau ar blogiau slėpti ir / arba interpretuoti. Mūsų tekste, pavyzdžiui, markizė neturi nei apsimetinėjimo, nei interpretacinės kompetencijos, o tuo tarpu spėjame, kad Ravileso ir "kaukutės" kompetencija yra pasiekusi tobulybę; tos dvylika moterų įsiterpia tarp šių dviejų kraštutinių.

* Buvo manoma – nežinia kodėl, – kad "Regento laikų vakarienes" virsdavo orgijomis.

Tai, kad ši apsimetinėjimo kompetencija yra vertinama teigiamai kaip menas, kuris "žavi", ir tai, kad mūsų novelės atlikėjų kuopa – išskyrus Sen Žermen de Prè kleboną – yra aristokratiški veidmainiai, besistengiantys daugiau ar mažiau "meniškai" paslėpti savo mintis ir jausmus, iš karto skatina atidžiau patyrinėti veikiančias verčių sistemas. Šį tą paaikškins dvylikos moterų pakviesto vakarienaiuti vyro pavardė, galinti nustebinti ne vien markizę Gi de Riuji (žr. "Kas per pavardė!"). Iš tiesų, kaip pamatysime, ši pavardė – Ravila de Ravilesas – jau pati savaime yra ištisa programa; tačiau kokia programa?

3. RAVIS-LA DE RAVIS-LES*

Kaip ir "Sen Žermeno priemiesčio" atveju, čia įprasminamas tikrinis daiktavardis: svečio pavardės garsinę raišką sudaro du veiksmazodžio *ravir* ("pagrobti, žavėti") imperatyvai, lydimi anaforų *la* ("ją") ir *les* ("juos, jas") ir sujungti prielinksniu *de* ("iš"). Tai virtuali programa, kurią šitaip pavadintas atlikėjas gali priimti arba nepriimti. Iš tiesų Ravileso pavardė nurodo ieškojimo kryptį – galima "grobti" kokį asmenį ar daiktą; ji taip pat nurodo komunikacijos kryptį: pirmiausia žodinę komunikaciją, nes daiktavardžio liepiamosios nuosakos forma numato žodinį veiksmažodį, kuris įsakymą perduoda sakymo adresatui, tačiau taip pat numato keitimąsi vertėmis, nes šis paliepimas išako šitaip pavadintam atlikėjui siekti konjunkcijos su asmeniu ar daiktu, kuriuos šiuo atveju žymi anaforos "ją" ir "juos, jas". Pirmiausia ir aptarsime šią komunikacijos kryptį.

3.1. Sutartis

Ravileso pavardę, išreikštą liepiamąja nuosaka, suvokiame kaip paliepimą. Pastarasis, kaip žinoma, yra vienas iš pasakymų, numatančių injunkcijos sutartį tarp adresanto, perduodančio tam

* Prancūziškai *ravis-la* – grobk, žavėk ją, o *ravis-les* – grobk, žavėk juos (jas).

tikras vertes, ir subjekto, galinčio jas priimti arba atmesti. Kad galėtume kalbėti apie sutartį, mums reikia antro pasakymo, papildančio pirmąjį: subjektas priima arba atmeta paliepiamą. Tokį pasakymą išties randame tekste, kada kiek toliau skaitome: "Grafas de Ravila de Ravilesas, beje, visada paklusnus šitos valdingos pavardės priesakui". Ravileso veiksmų atitikimą perduotam įsakymui čia pažymi žodis "paklusnus", reiškiantis bent jau pasyvų sutikimą gautąjį įsakymą vykdyti; šitaip Ravilesas tampa virtualiu subjektu naratyvinės programos (toliau NP) "pagrobti kokį asmenį ar daiktą" atžvilgiu.

Vis dėlto, pasižiūrėjus iš arčiau, taip perduotas ir sutiktas įsakymas toli gražu nėra aiškus, nes veiksmožodis *ravir* yra nevienareikšmis, o siekiamas objektas ("ją", "juos, jas"), mažų mažiausiai nežinomas. Tai verčia aptarti tokiu būdu sudarytos sutarties teisėtumą. Derėtų pažiūrėti, ar abi pusės siekė tada, kai ji buvo sudaroma, tų pačių vertybių ir tokio pat jų pasireiškimo. Kad būtų aiškiau, derėtų pašalinti siūlomos programos dviprasmiškumą, o paskui leistis ieškoti Ravileso adresanto.

3.2. Ravila de Ravileso programa

Prancūzų kalbos veiksmožodyje *ravir* slypi dvi skirtingos programos: NP "pagrobimas" ir NP "žavėjimas". Šios dvi NP skiriasi aktantiniais vaidmenimis, kurie tenka veikiančiajam ir veikiamajam.

"Pagrobimo" atveju turime pagrobėją, atliekantį dvejoją – subjekto ir adresato – vaidmenį, ir aktantą – objektą, kuris gali būti pagrobtas.

"Žavėjimo" atveju dalykai klostosi kitaip. "Žavėjimasis" buvo semiotiškai A.J.Greimo apibrėžtas kaip "transcendencijos būseną, priklausanti nuo komunikacijos su adresantu, nuo subjekto dalyvavimo pastarojo būtyje" tokiu atveju, kai "subjektas (...) liaujasi buvęs subjektu, o pavirsta objektu, susietu su adresantu"* . Matome, kad lyginant su "pagrobimu" aktantiniai "žavinčiojo" ir "sužavėtojo"

* A.J.Greimas, *Maupassant. La sémiotique du texte, Exercices pratiques*, Paris, 1976, p.130.

vaidmenys yra sukeisti vietomis, pirmasis čia prisiima drauge adresanto (lėmėjo) ir objekto vaidmenis, o antrasis – subjekto vaidmenį.

Taigi Ravileso lėmėjo paskelbtas įsakymas yra pakankamai mįslingas, juolab kad sužinoti, ar kalbama apie “pagrobimo” ar “žavėjimo” veiksmus, nepadeda nė jo pavardę sudarančios anaforos, kurios yra priešinamos semantinėje ašyje vienaskaita *vs* daugiskaita, o pirmoji iš jų turi semą /moteriškumas/.

Vis dėlto, jeigu lėmėjo vaidmuo yra perduoti subjektui atitinkamas vertes ir taip pateikti virtualią NP, jis taip pat privalo parūpinti kompetencijos elementus, būtinus šios programos vykdymui. Subjekto kompetencija priklausys nuo to, ar lėmėjas numatys “pagrobimo” ar “žavėjimo” programą. Pirmuoju atveju pagrobėjas privalės gebėti vykdyti tam tikras pragmatines ir kognityvines atliktis, be /norėjimo daryti/, jam dar reikia /galėjimo/ ir arba /mokėjimo daryti/. Antruoju atveju, priešingai, žavintysis privalės imponuoti kitam subjektui kaip lėmėjas – objektas, taigi jis turės įgyti modalizavimo kompetenciją /galėjimą daryti, kad norėtų/, įgalinančią žavėjimo subjektams suteikti ne tik /norėjimą būti konjunkcijoje/, bet dar ir tokį /norėjimą/, kuris būtų superdeterminuotas kaip /neišvengiamas/, kryptų išimtinai į žavintįjį.

O kaip apibūdinti Ravileso kompetenciją? Padarydamas jį Don Žuanu, jam suteikdamas neblėstantį grožį, prieš kurį neįmanoma atsisipirti, adresantas, regis, siekė nedviprasmiškai apibrėžti savo potvarkių reikšmę. Juk grožį, kuris duoda Ravilesui galią “žavėti”, tiktų interpretuoti modalumų kategorijomis ir, vadinasi, priskirti jam tą modalizavimo kompetenciją, apie kurią ką tik kalbėjome. NP, kurią Ravilesas turi įvykdyti, atrodo, iš tiesų yra “žavėjimo” NP. Kadangi “susizavėti” gali tiktai žmogus, Ravileso pavardę sudarančios anaforos įtraukia ir antropomorfinę figūrą. Galime rašyti šitaip:

ją	moterį
juos	žmones

Ravileso realizuota NP iš pirmo žvilgsnio tokią interpretaciją patvirtina. Iš tiesų, išskyrus įgaliotą sakytoją, Ravilesas per visą novelę turi ryšį tik su moteriškos giminės atlikėjais, ir vienas šių ryšių ypač pabrėžtas: tai "kaukutė", kurią Ravilesas laiko "gražiausia meile" savo gyvenime.

Maga galvoti, kad vien moterims taikoma ši "žavėjimo" NP, juolab kad Ravilesas nuo pat pradžių apibūdinamas kaip Don Žuanas ir gundytojas. Tačiau Ravileso žavesys veikia įgaliotą sakytoją, taigi ir vyrus. Pavardė, regis, suteikia Ravilesui įgaliojimą "žavėti" visus žmones, drauge vyrus ir moteris.

Šitaip Ravileso NP dviprasmiškumas tarsi įveikiamas. Tačiau, ėmę ieškoti Ravileso lėmėjo, pamatysime ką kita.

3.3. Du prieštaraujantys lėmėjai

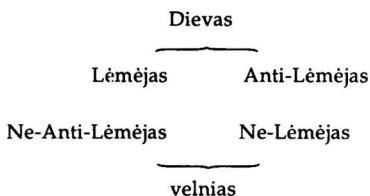
Pirmojo skirsnio gale mūsų tekstas mini leidimo sutartį tarp Dievo ir velnio. Ten apie Ravilesą pasakyta: "[...] vyrą iš Don Žuanų padermės, senovinės amžinosios Don Žuanų padermės, kuriai Dievas pasaulio nepadovanojo, bet leido padovanoti velniui".

Kol kas palikdami nuošaly šėtonišką NP "dovanoti pasaulį Don Žuanų padermei" ir jos sąnarą su "žavėjimo" NP ir žiūrėdami vien tik ryšio tarp Dievo ir velnio, kurie abudu atlieka Ravileso lėmėjų funkciją, konstatuojame, kad tai yra hierarchijos ir drauge bendrininkavimo ryšys.

Iš tiesų tai, kad Dievas velniui kažką leidžia, rodo, kad jisai pastarojo atžvilgiu turi tam tikros galios ir, bent jau virtualiai, pajėgia uždrausti ar sukliudyti pastarojo veiklą.

Kita vertus, nepasinaudodamas šia galia, leisdamas veikti, Dievas tampa velnio bendrininku. Kitaip tariant, visai kaip Goethe's "Fauste", Dievas ir velnias atsiduria NP "dovanoti pasaulį Don Žuanų padermei" atžvilgiu toje pačioje semiotinio kvadrato deiksėje.

Šis hierarchijos ir drauge solidarumo ryšys tarp dviejų transcendentinių lėmėjų leidžia abipusius aktantinius vaidmenis paskirstyti pagal tokią schemą:

Ši schema išryškina tris dalykus:

- krikščionių Dievo (būtent apie jį čia kalbama), kaip visagalės būtybės, valdžioje yra visos – ir pozityvios, ir negatyvios vertės.
- velnias savo ruožtu, būdamas priklausomas nuo Dievo, turi ryšį ne tik su negatyviomis, bet ir su pozityviomis vertėmis.
- santykis tarp dviejų lėmėjų nėra, kaip buvo galima tikėtis, priešingumo, bet prieštaravimo santykis.

Imanentinio universumo požiūriu, tai yra žmogiškų esybių požiūriu, toks vaidmenų pasiskirstymas tarp dviejų transcendentinių lėmėjų kelia tam tikrų problemų: iš tiesų tai, kas /atrodo/ šėtoniška, visiškai galėtų būti dieviška /paslaptis/ ir antraip, tai, kas /atrodo/ dieviška, gali atsiskleisti kaip šėtoniška. Kitais žodžiais tariant, žmonių požiūriu, beveik neįmanoma nuspręsti, kas priklauso nuo dieviškojo, o kas nuo šėtoniškojo lėmėjo.

Belieka pažiūrėti, kaip abiejų lėmėjų NP – “dovanoti pasaulį Don Žuanų padermei” – yra sunertos su vieno iš šios rasės atstovų Ravila de Ravileso “žavėjimo” NP.

3.4. Ravileso programos dviprasmybės

Kaip matėme, velnio uždavinys – Dievui leidus, “dovanoti pasaulį” Ravilesui. Atsižvelgiant į kontekstą ir būtent į numanomą ryšį su Evangelija ir Kristaus gundymu, matyt, reikia suprasti, kad Ravilesui yra leidžiama veikti pasaulį. O daryti poveikį galima dviem būdais: prievarta, kurios esmė – pragmatiškai užvaldyti kitą, nepalikti jam jokios laisvės, ir kitu būdu, kurį galima būtų pavadinti manipuliacija ir kurio esmė – pavergti kitą, jį “sugundant” arba “sužavint”.

Velnio valia Ravilesas tampa gundytoju, Don Žuanu, apdovanojamas grožiu, kuriam neįmanoma atsisipirti ir kuris, kaip ką tik matėme, yra ne kas kita kaip kompetencija imponuoti kitam – ypač moterims, kurios tampa lėmėju – objektu. Belieka sužinoti, ar “gundyti” ir “žavėti” yra tolygios programos. Žinoma, aktantinių vaidmenų pasiskirstymas yra abiem atvejais toks pat, ir abu veiksmažodžiai turi bendrą semą; vis dėlto tarp vienos ir kitos programos esama skirtumo, kuris iš esmės pareina nuo būsenos, sąlygotos subjekto vykdomos “žavėjimo” arba “gundymo” NP.

Iš tiesų, kai sakome “gundytojas”, turime galvoje “sugundyta moteris”. Taigi bent jau mūsų kultūros akiratyje, ir būtent don-žuaniškame kontekste, sugundytą moterį galime apibūdinti kaip subjektą, kuris išduoda socialinę ir/arba transcendentinę lėmėją, įpareigojantį ją saugoti savo dorą, individualaus lėmėjo (gundytojo), įtikinėjancio ją doros netekti, naudai. Tokia NP retai skleidžiasi euforiškai, nes moterį apsprendžia dvejopas /privalėjimas/ ir dvejopas /norėjimas/, ji siekia vykdyti dvi prieštaraujančias NP, einančias iš dviejų nesutaikomų lėmėjų (toks – bent jau išoriškai – “kaukutės” atvejis). Pridursime, kad gundytojas, skatinęs subjektą vykdyti NP, pats jos pozityviai nesankcionuoja, tad “sugundyta moteris”, atlikusi savo NP, bus nubausta ir socialinio, ir transcendentinio lėmėjo; ją pames ir jos individualus lėmėjas, o tai dar sustiprins disforiją, kuri superdeterminuoja visą programą.

Kitaip yra žavėjimo atveju; čia nėra verčių prieštaravimo. Beje, žodis “ravisement” yra atėjęs iš mistinio žodyno ir apibūdina šiame kontekste mistinę sąjungą su Dievu. Taigi gundytojas Don Žuanas turi kažką šėtoniška, o “žavėtojo” asmenyje galėtume atpažinti kažką “dieviška”.

Matome, kad Ravileso vykdomą programą galima interpretuoti kaip “gundymo” arba kaip “žavėjimo” NP; vadinasi, ji yra tikrai dviprasmė.

3.4.1. Nuo gundymo prie žavėjimo

Bet tai dar ne viskas. Visas mūsų tekstas tarsi rodytų, kad “žavėjimas” suponuoja “gundymą”. Norint tuo įsitikinti, reikėtų detaliau patyrinėti tą antro skirsnio dalį, kur Ravileso kompetencija – jo grožis – tampa savotiškos Dievo ir velnio dvikovos užstatu.

Iš tiesų dieviškasis lėmėjas pasirodo tokiaime kontekste, kur jis iš karto priešpriešinamas velniui (“Tik va, Dievas ėmė suvedinėti sąskaitas”). Toliau šį fragmentą galima interpretuoti kaip dviejų transcendentinių lėmėjų susirėmimą, ir visa tarsi liudytų, kad Dievas buvo ne visai patenkintas tuo, kaip Ravišesas “valdė pasaulį”, nes jis siekia iš pastarojo atimti jo grožį, priartindamas, kaip tai aiškiai sako tekstas, jo imperijos žlugimą.

Dievo veiksmą galima apibendrinti keliais žodžiais: susiedamas Ravilesą su senatve, o tiksliau – įsprausdamas jo veide akivaizdžios mirties žymes (raukšlės kaktoje, žilstelėję smilkiniai) Dievas reiškia negatyvią Ravileso atlikčių sankciją.

Pirmiausia susumuokime transformacijas, kurių siekiama Dievo ir velnio įgaliotinių dvikovoje; pastarosios užstatas yra Ravileso grožis. Laikantis pragmatinės dimensijos, galima išskirti tokius homologus:

grožis (lygi kakta + ne-žili plaukai)	≡	jaunystė
(negražumas) (raukšlėta kakta + žili plaukai)	≡	senatvė
/Gyvenimas/	≡	gundymo galia
/Ne-gyvenimas/	≡	gundymo ne-galia
	≡	/euforija/
	≡	/disforija/

Vadinasi, turime transformaciją

$$\begin{aligned} & /Gyvenimas/ \Rightarrow /Ne-Gyvenimas/ \\ & \text{gundymo galia} \Rightarrow \text{gundymo ne-galia,} \end{aligned}$$

kurią privalo atlikti Dievo įgaliotiniai, išreikšti figūromis "aštrūs gyvenimo nagai" ir "barbarų įsiveržimas į imperiją". Ši transformacija neišvengiama, kadangi Ravilesas negali nesenti. Tačiau, nors ir akivaizdžiai pralaimėdamas, nors jam gresia disjunkcija su vitališkais vertėmis ir su tuo grožiu, kuris sudaro jo modalizavimo kompetenciją, jo gundomąją galią, Ravilesas dvikovos pabaigoje demonstruoja "išdidumą, kurį žadino jame glūdinti galia". Viskas vyksta taip, tarsi dėl bręstančių transformacijų jis niekuo dėtas; tarsi nei vitališkos vertės, nei jo galia savo grožiu veikti pasaulį neatitiktų jo siekiamų giliųjų verčių.

Ravileso laikysena žlungant jo imperijai verta dėmesio, juolab kad viskas rodo dvikovos pabaigoje jį esant konjunkcijoje su modaliniu objektu – galia, konjunkcijoje, kuri jam suteikia besaikės puikybės, o pastaroji savo ruožtu leidžia "ramiai" ištvirti gresiantį gyvenimo ir grožio praradimą.

Vadinasi, reikia sutikti, kad Ravilesas imasi interpretuoti "įvykius", ryškėjančius pragmatinėje dimensijoje. Tą interpretacinį veiksma (tekstas mums pateikia tik jo galutinį rezultatą) ir turėtume atkurti.

Susiedamas Ravilesą su senatve ir primindamas tykojantį pragarą (žr. "iš pradžių senatvės pragaras, o paskui ir tas kitas!"), Dievas netiesiogiai siekia jį įtikinti atsisakyti pragaro ir priimti dangų. Taigi Dievo atliktys grindžiamos opozicija

išganymas *vs* pasmerkimas,

kanoniškai atskleidžiančia tokius turinius:

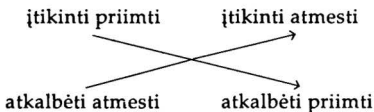
išganymas	konjunkcija su dieviškuoju lėmėju	džiaugsmas
≡	≡	≡
pasmerkimas	konjunkcija su šėtoniškuoju lėmėju	kančia
	/Gyvenimas/	/euforija/
	≡	≡
	/Mirtis/	/disforija/

Tačiau patyręs tiek džiaugsmo savo grožio dėka (žr. "grožis [...] džiugus"), naudodamasis savo gundomąja galia, Ravilesas turi pamatą kitaip interpretuoti dvikovos baigtį; jo požiūriu, dalykai atrodo greičiau taip:

išganymas	konjunkcija su dieviškuoju lėmėju	kančia
≡		
pasmerkimas	konjunkcija su šėtoniškuoju lėmėju	džiaugsmas
≡		
	/Mirtis/	/disforija/
≡		
	/Gyvenimas/	/euforija/

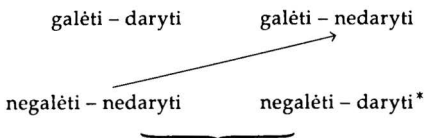
Kitaip tariant, konjunkcija su šėtoniškuoju lėmėju, tai yra su tuo, kuris krikščionims atrodo didžiausias gundytojas, Ravilesui žada amžiną džiaugsmą ir amžiną, vadinasi, daug stipresnę, negu iki šiol jo turėta, galią.

Todėl Dievas, veikdamas Ravilesą per savo tarpininkus "barbarus" ir "aštrius gyvenimo nagus", sulaukia priešingų nei tikėjosi pasekmių: įtikinėjimą priimti išganymą Ravilesas interpretuoja kaip atkalbinėjimą, o atkalbinėjimą jį atmesti kaip įtikinėjimą:

Beje, malonės pažada, pateiktą kaip "išganymą", rūsti Dievo galybė apsupa mirties ir pasmerkimo grėsme. Taigi Dievas šiuo atveju nesiuo mainų, leidžiančių subjektui laisvai rinktis, bet griežtai reikalauja, kad šis paklustų Dievui ir paneigtų velnią. Nepajėgus pasipriešinti Dievo galybei (jis, kaip sakėme, negali nesenti), pragmatinėje dimensijoje Ravilesas atsiduria /negalėjimo daryti/ modalinėje pozicijoje; tuo tarpu kognityvinėje dimensijoje, priešingai, jo modalinė pozicija yra /negalėjimas nedaryti/, nes jis yra

priverstas rinktis tarp išganymo ir pasmerkimo. Nuo šiol bet koks jo veiksmas tebus šios pastarosios modalinės pozicijos paneigimas:

Šitaip Ravilesui pavyksta įgyti galios, kuri novelės kontekste yra ne kas kita kaip neigimo galia, nukreipta prieš Dievo galią. Netiesiogiai atmesdamas išganymą ir pasirinkdamas, visai kaip Sevilijos Don Žuanas, pragarą, Ravilesas, atrodo, siekia ne vien konjunkcijos su šėtoniškuoju lėmėju, bet pirmiausia stengiasi paneigti Dievą kaip absoliučią galybę. Vadinasi, jam teks stoti prieš Dievą kaip laisvam subjektui, kaip subjektui, kuris, remdamasis šėtoniškomis savybėmis, nori prilygti Dievui.

Dabar geriau suprantamas tas “išdidumas, kurį žadino jame glūdinti galia”, kurį demonstruoja Ravilesas, nepaisydamas atsėlinančio pralaimėjimo, nepaisydamas negražumo ir mirties ženklų.

Puikybė – viena iš svarbiausių krikščionių velnio savybių – grindžiama įsitikinimu, kad aš esu vienintelė vertybė, o visa kita laikoma nevertybėmis. Šią vertybę galima interpretuoti – kompetencijos terminais – kaip /mokėjimą būti/, kaip galią. Šėtonišką galią ar dievišką galią? Atrodo, reikia sutikti, kad galia, kurią Ravilesas disponuoja šioje teksto vietoje, yra hierarchiškai aukštesnė už tą, kurią slėpė šėtoniškoji grožio dovana ir kuri jam buvo suteikta nuo pat pradžių. Net ir matydamas, kad praras savo gundantį grožį, jis išlaiko tikrai dievišką ramybę. Taigi slaptasis Ravileso ieškomas objektas, regis, yra Dievas.

Belieka suteikti turinį šiam dievui, Ravileso lėmėjui – objektui. Šio dievo negalima sutapatinti su tuo anti-velniu, kuris turėjo progos pasireikšti ką tik analizuotame dvikovo fragmente. Veikiau

* Apie tai: A.J.Greimas, *Maupassant*, p.197 ir kt.

tai būtų toks dievas, kuris tam tikra prasme yra anapus Gėrio ir Blogio, dievas, kuris turėtų kompetenciją vienodai daryti ir viena ir kita; dievas, kuris sujungtų, kaip tai, beje, rodo abiejų transcendentinių lėmėjų vaidmenų pasiskirstymas, podraug pozityvias ir negatyvias vertes.

Tokią mūsų versiją pagrindžia tai, kad dievo veiksmai yra itin nekoherentiški, tarsi nepaklūstantys jokiai aksiologinei sistemai. Iš tiesų, leidęs velniui dovanoti pasaulį Don Žuanų padermei, Dievas pretenduoja bausti (sankcionuoti) šios rasės atstovą kaip gundytoją, kitaip tariant, kaip pasinaudojusį velnio jam suteikta galia. Tapęs velnio bendrininku, leidęs jam veikti, Dievas neteisėtai pasmerkia Ravilesą kaip nusizengusį jo įstatymams gundytoją ir atsilygina šėtonui (atiduodamas jam Ravileso sielą) kaip tesėjusiam leidimo sutartį, kurią buvo su juo sudaręs. Vienu žodžiu, šio Dievo galia tokia neribota ir neteisėta, kad tai galėtų paaikškinti tik padarę prielaidą, kad Dievas ir "galia" šiuo atveju yra sinonimai, o "galia", kaip absoliučios valdžios apraiška, nepripažįsta jokios verčių sistemos – tai yra panaikina bet kokią prasmę. Tokia galia nesistengia patikti, nesistengia gundyti; greičiau sakytume, kad ji kerį – ji žavi – jau vien dėl to, kad ji yra.

Iškyla kitas klausimas: koks šiuo požiūriu yra ryšys tarp dviejų Ravileso programos lėmėjų; tarp velnio, suteikiančio gundymo galią, ir dievo, kuris suteikia žavėjimo galią?

Tarp visų krikščionių velnio charakteristikų yra viena, svaresnė už kitas ir tam tikru atžvilgiu jas visas apibendrinanti: velnias yra tas, kuris "norėjo būti Dievu". Kaip toks, jis visai pagrįstai tampa lėmėju, perteikiančiu konkrečiam subjektui /norėjimą būti Dievu/ ar, kitaip tariant, /norėjimas būti velniu/ jau savaime reiškia /norėjimą būti Dievu/.

Vienu žodžiu, velnio pėdsako ieškojimas baigiasi tarpustotėje, vedančioje į lėmėją – objektą, kurio iš tiesų siekiama, tarpustotėje, kuri, žinoma, /neišvengiama/, tačiau tuojau pat reikia eiti toliau: kitaip tariant, "žavėti" kaip dievui – suponuoja "gundyti" kaip velniui. Šiuo požiūriu Ravilesą būtų galima laikyti šėtonišku žmogum, kuris, sekdamas velniu, nori būti Dievu.

3.4.2. Ravilesas ir Kristus

Vis dėlto ironiškas šio fragmento pobūdis leidžia jį ir kitaip interpretuoti: suvestas akistaton su savo Teisėju ir su mirtimi, Ravilesas kaip Kristus priešais Pilotą teigia, kad jo karalystė ne šiame pasaulyje. Kaip erškėčių vainikas ant Kristaus galvos reiškia pasityčiojimą iš žemiškosios karalystės, taip ir bučinių vainikas ant Ravileso kaktos (žr.: „apvainikuotoje tokios daugybės lūpų rožėmis“) pašiepia jo valdžią moterims, primindamas tokios valdžios trapumą mirties akivaizdoje. Kaip ir Kristus, Ravilesas ramiai ištveria savo kančias, ir šitokį romumą mačiusieji vadina puikybe ir valinga jėga. Pagaliau kaip Kristus valgys Velykų vakarienę kartu su mokiniais prieš savo kančią, taip Ravilesas dalyvauja dvylikos Sen Žermeno priemiesčio moterų vakarienėje prieš sėsdamasis „prie šiurpios vakarienės stalo su šaltuoju balto marmuro Komandoru“; abudu pasinaudoja šia proga, kad išryškintų, vienas apaštalams, kitas moterims, kuo laikosi jų galia.

Ar Ravilesas yra velnio, ar Dievo įgaliotinis? Galėtume nuspręsti, jei Barbey d'Aurevilly mums pasakytų, kuri iš dviejų galimų teksto interpretacijų yra /tikra/. Tačiau ironija, išsismelkusi į visą novelę, sprendimą daro beveik neįmanomą, ir todėl abu prieštarausiantys skaitymai yra vienodai galimi.

Tai, kas pasakyta apie Ravileso NP, tinka ir vakarienei, į kurią jį kviečia dvylika dorybingojo Sen Žermeno priemiesčio moterų.

4. VAKARIENĖ: EVANGELINĖ AR ANTI-EVANGELINĖ?

Don Žuano, kitaip tariant Ravila de Ravileso, ir dvylikos jo buvusių meilužių vakarienė iš karto atrodo kiek neįprasta jau vien todėl, kad vyksta grafienės de Šifreva buduare. Kaip salono priėmimo būdas, buduaras iš tiesų yra erdvė, tinkanti intymiems meilės santykiams. Čia aukštuomenės damos priimdavo savo meilužius. Vakarienė regisi juolab įtartina, kad į ją pakviečiamas Don Žuanas. Štai kodėl įgaliotas sakytojas abejoja šeiminkų dora.

Panaši ir kitų pastebėjimų prasmė, pavyzdžiui, dvylikos moterų koketavimas ir rodomas pavydas, jų “žavingos krūtys, didingai pūpsančios korsažų iškirptėse”, ir tie “plėšrūs žvilgsniai”, kuriuos Ravilesas galėjo skandinti “tviskančių mėsingų kūnų jūroje – tokius kūnus savo riebiose ir galingose drobėse vaizduoja Rubensas”.

Tačiau, atidžiau pažvelgus, skaitytoją, šiek tiek nusimanantį apie Evangelijas, šioje vakarienėje iš karto nustebins skaičių opozicija

1 vs 12

Tekste dusyk pakartota ir grafiškai išryškinta*, ji primena kitą vakarienę – Jėzaus Kristaus ir dvylikos apaštalų vakarienę prieš kančią. Semiotikui belieka suregistruoti Don Žuano, kitaip tariant Ravila de Ravileso, vakarienės ir Jėzaus Kristaus paskutinės vakarienės panašumus bei priešpriešas. Iš pažiūros priešpriešų gausu:

– kolektyvinio ir individualaus atlikėjo vaidmenys pasikeičia vietomis. Paskutinei vakarienei sukviečia individualus atlikėjas, čia, atrodo, iniciatyvos imasi kolektyvinis.

– šioje vakarienėje dalyvauja moterys, Paskutinėje vakarienėje jų nėra. Nėgana to, Don Žuano ir dvylikos moterų, kurios “palaikė kadaise itin šiltus santykius” su juo, priešprieša įveda seksualinę ir meilės izotopiją, kurios Paskutinėje vakarienėje nėra – ten visi atlikėjai tos pačios lyties.

– Ravileso apibūdininimai paverčia jį, jei ne visiškai, tai bent iš dalies velnio įgaliotiniu, o tai anaiptol ne Kristaus vaidmuo.

Šiuo požiūriu Ravila de Ravileso ir jo dvylikos buvusių meilužių vakarienė vertinama kaip anti-evangelinė vakarienė.

Tačiau jeigu atidžiau perskaitysime visą vakarienės aprašymą ir ypač antrą skirsnį, pamatysime, kad galų gale per šią vakarienę nieko smerktina neįvyksta. Sėdintieji už stalo tik žvalgosi vieni į kitus. Dar gražiau, nors tai vakarienė, bet niekas čia nei valgo, nei geria. Tiesa, užsiminta apie kaitinančius vynus ir šampaną, tačiau

* Plg. I skirsnyje: “... *vienas su jomis!*” sudaro atskirą eilutę, išspausdintą kursyvu, II skirsnyje: “– *jam, vieninteliam vyrui!*” taip pat išspausdinta kursyvu.

nerasime nė vienos pastraipos, kur būtų vaizduojamas valgymas arba gėrimas.

Verta dėmesio tokia trečio skirsnio atkarpa:

“Ir pakėlė šampano taure... Paskui žvilgsniu apglėbė visas ratu sėdinčias moteris... – Ir vis dėlto, – pridūrė jis, statydamas taure prieš save”...

Matome, kad žvilgsnis, kuriuo Ravilesas “apglėbė” dvylika moterų, įsiterpia ten, kur tikėjomės perskaitysią “jis gurkštelėjo”. Pridurkime, kad posakis “êtreindre une femme” (apglėbti moterį) prancūzų kalboje reiškia lytinį aktą. Susidaro išpūdis, tarsi žvilgsnis pakeistų ne tik tai valgi, bet ir lytinį aktą ir tarsi svečiai žvilgsniais “rijo ir gėrė” vieni kitus. Kalbant apie moteris, beje, taip vienoje vietoje ir pasakyta:

“Gėrė ir rijo akimis”

Barbey kūryboje žvilgsnio funkcija griežtai apibrėžta: jis leidžia kitą užvaldyti ir/arba būti kito užvaldomam. Nedetalizuodami įvairių žvilgsnio pavidalų mūsų novelėje, pasitenkinsime pasakę, kad abipusis žvilgsnis čia reiškia sąjungą – žavėjimą – šėtoniškąją, bet taip pat ir mistinę, taigi dieviškąją žodžio prasme.

Štai pirmoji ypatybė, primenanti mums Paskutinę vakarienę, kur taip pat svarbiausia buvo ne valgyti, o duoti pradžią Eucharistijai, kitaip tariant, bendravimui tikinčiojo su Dievu – komunijai, kuri tampa krikščionišku ritualu ir iki šios dienos lieka simboliniu valgymu, nes per duoną ir vyną priimamas Jėzaus Kristaus kūnas ir kraujas.

Toliau pasirodo, kad vis dėlto ne moterys yra šios vakarienės kaltininkės. Atidžiai skaitydami tekstą, pastebime, kad iš tiesų mintį apie vakarienę joms įteigė Ravilesas. Žinoma, ne žodžiais. Tačiau matydamos senstantį Ravileso veidą dvylika moterų sumano jį pakviesti vakarienės (plg. “Kas žino? Gal toje kaktose jos jau įžvelgė savo valandą?” ir toliau tekstas ligi pastraipos pabaigos). Taigi lemiamoji vakaro paskata priklauso ne kolektyviniam, bet individualiam atlikėjui. Tai, kad pragmatinėje plotmėje vakarienę suruošia moterys, neprieštarauja Paskutinei vakarienei, nes Velykas Kristaus paliepimu jam taip pat ruošia dvylika apaštalų.

Pagaliau, išžiūrėję į trylikos svečių aprašymą, nustatome du dalykus. Viena vertus, Don Žuanas yra feminizuotas, o antra vertus – dvylika moterų maskulinizuotos: iš tiesų labiausiai pabrėžiama Ravileso savybė – jo grožis – tikrai nėra specifinis vyro požymis. Be to, trys atlikėjai, svarbiausieji Don Žuano prototipai, su kuriais Ravilesas lyginamas – kunigaikštis de Ligne (1735–1814, Austrijos imperatoriaus Juozapo II valdinys); Alkibiadas (450–404 m. pr. Kr. Periklio Graikijoje) ir grafas d'Orsay (1801–1852, Liudviko XVIII valdinys), nors buvo kariai, tačiau kažkodėl garsėjo kaip sumoteriškėję vyrai. Pagaliau Ravileso palyginimas su Sardanapalu, primenantis Luvre esantį Delacroix paveikslą, tik patvirtina tokią feminizaciją. Šiame paveiksle Sardanapalas pa-vaizduotas kaip suglebęs rytų sultonas; Vakarų pasauliui toks vyras atrodytų labai moteriškas: tysodamas su balto muslino apdaru puošnioje lovoje, išdidžiai ir abejingai jis stebi greta vykstančią dramą, kurios kaltininkas yra jis pats.

Tuo tarpu dvylika moterų pirmiausia apibūdinamos kaip šeimninkės – amfitrionės. Šis bendrinis daiktavardis, atėjęs iš graikų kalbos vyriškos giminės tikrinio daiktavardžio – Amphytrion, reiškia asmenį, iškėlusį pietus (beje, panašiai ir Don Žuanas – tikrinis vardas – atstoja bendrinį daiktavardį “gundytojas”). Mūsų tekste yra daug vyriškumą konotuojančių įvardijimų: moterys “akiplėšiškos, kaip karaliaus dvaro pažai”, jų “raumeningos rankos kaip tų sabinių, kurios grūmėsi su romėnais”; III skirsnio pradžioje kalbama apie jas kaip apie “apskritojų stalo riteres”. Net glaustas individualizavimas nevengia vyriškų asociacijų: kunigaikštienė apibūdinama kaip “turkų despotas”, sėdinti kaip “teisisis” Dievui iš dešinės; pagaliau vienai iš trijų dalyvaujančių markizių IV skirsnyje ironiškai pripaišomi ūsai.

Visi šie atvejai rodo, kad šitoje vakarieniėje vakarieniauja hibridiškos būtybės, pusiau vyrai, pusiau moterys, o tai paprastai vadinama androginais. Taigi androginas, sumoteriškėjęs vyras arba suvyriškėjusi moteris – kaip tai liudija visa Barbey d'Aurevilly kūryba – yra visuomet podraug šėtoniškas ... ir dieviškas.

Bet jei vakarieniės metu neįvyksta nieko smerktina, jei jos

įkvėpėjas yra išskirtinis atlikėjas Ravilesas ir jeigu pagaliau tai vakarienė, kurios visi dalyviai tos pačios lyties arba dvilyčiai, tai niekas nebeskiria Don Žuano, kitaip tariant Ravila de Ravileso, vakarienės nuo eucharistinės; Ravilesas pasirodo kaip Kristus, o dvylika moterų – kaip dvylika naujoviškų apaštalų.

Kitaip tariant, prieš mus arba anti-evangelinė, arba evangelinė vakarienė, ir nėra argumentų nuspręsti, kuri interpretacija tikroji. Vakarienė netampa galų gale lėbavimų naktimi, "Regento laikų vakariene", o lieka "Sen Žermeno priemiesčio ir XIX amžiaus vakariene", kurios metu "iš visų tų žavių korsažų [...] neiškrito nė vienas segtukas", ir vis dėlto leidžia Ravila de Ravilesui žvilgsniu užvaldyti, sužavėti (pasigrobti) dvylika moterų. Ar jis sužavi jas kaip šėtono įgaliotinis? Ar kaip Dievo įgaliotinis? Tekstas sąmoningai palieka tokio dviprasmių skaitymo galimybę.

5. DVYLIKOS MOTERŲ PROGRAMA

O kokia dvylikos moterų programa? II skirsnio pradžioje teigiama, kad dvylika moterų "[...] įsikalė į galvą keistą mintį ištaisyti jam, vieninteliam vyrui, vakarienę ir atšvesti... ką? Šito jos nesakė" (išskirta autoriaus).

Šis pirmasis vakarienės objekto paminėjimas įveda:

- pagrindinę NP – "šventė".
- pagalbinę NP – /apsimetinėjimas/, siekiant nusišventinti šios "šventės" objektą.
- pagalbinę NP – "vakarienė", kuri savo ruožtu susideda iš sutarties sekvencijos, sudarytos iš dviejų naratyvinių pasakymų (pakvietimas/sutikimas = sutartis), ir atlikties sekvencijos, bendros dvylikai moterų ir Ravilesui.

Vėliau nuoroda į vakarienę pradingsta, ir pastaroji interpretuojama kaip magnetizmo seansas:

"[...] nepabūgo susikibti Mesmero grandine aplink šitą magnetizmu apdovanotą ir galintį jas sukompromituoti žmogų, grafa Ravila de Ravilesą".

Vokiečių gydytojo Franco Antono Mesmero (1733–1815), skelbusio gyvūnų magnetizmo teoriją, seansai Liudviko XVI laikais turėjo tokį pasisekimą, kad karalius yra gavęs nemaža skundų dėl jų kenksmingo poveikio dorovei. Tad pasižiūrėkime atidžiau, kas gi vyksta magnetizmo seanso metu.

Į tokį seansą įtraukiami du aktantai: individualusis aktantas (būtinai vyriškis), darantis magnetinį poveikį, ir kolektyvinis (dažniausiai, bet ne visada) aktantas, atstovaujamas, jei tikėsime ano meto paliudijimais, daugiausia moterų, susikibusių ratu, kad leistųsi magnetizmo veikiamos. Mūsų tekste pirmojo aktanto vaidmuo teko Ravilesui: jis apibūdintas kaip "magnetizmu apdovanotas" žmogus; tuo tarpu dvylika moterų atlieka antrojo aktanto vaidmenį.

Buvo manoma, kad magnetizmo galia pareina nuo magnetinio fluido, kurį tą galią turintis asmuo seanso metu skleidžia aplinkui. Taigi šis fluidas yra ne kas kita kaip tarpininkas, perduodantis imtymiausius vieno kūno pojūčius kitam kūnui, trumpai tariant, leidžiantis būtybėms bendrauti be žodžių.

Šiuo atveju turime vieną iš bendrininkavimo* komunikacijos atvejų, kai adresantas – objektas (magnetizmo metras) dalijasi, pats jos neprarasdamas, esmine savo būties savybe (fluidu, o per jį savo subtiliausiais pojūčiais) su subjektu – adresatu (magnetizmo paveiktieji).

Tačiau ši bežodė komunikacija neatsirastų be paveiktųjų pritarimo, tai yra be itin didelio /norėjimo/ dalyvauti adresanto – magnetizmo metro – būtyje.

Pats komunikacijos vykdymo būdas stipriai panėši į valdymą – magnetizmo metras, aišku, valdo magnetizmo paveiktąjį, tačiau komunikacijos subjektas čia yra paveiktasis, nes būtent valdymas yra vienintelis jo ieškomas objektas. Seanso sėkmę, beje, parodo intensyviai euforiška (o kartais disforiška) paveiktųjų būseną, vadinamoji "krizė", iš kurios apraiškų galima spręsti, kad kalbama

* Apie bendrininkavimo komunikaciją, be kitų Greimo darbų, žr. A.J.Greimas, *Du sens*, Paris, 1983, p.44 ir tolesni.

apie sudėtingą būseną, tris jos plotmes: somatinę, jausminę ir kognityvinę*.

Magnetizmo seanso metu, kaip pastebėjome, veikia tie patys mechanizmai kaip ir "žavėjimo" atveju. Beje, magnetizmą, sąlygojančią paveiktojo /norėjimą būti konjunkcijoje/ galima apibrėžti kaip modalinę vertę, kaip /galėjimą daryti, kad norėtų/. Ravileso magnetizmas sietinas su jo grožiu, kuris, kaip minėjome, atitinka modalizavimo kompetenciją. Tęsdami šią paralelę, pažymėsime, kad grožį mes suvokiame, taigi subjektui jis skleidžiasi per atvaizdavimo disjunkciją, o magnetizmą pajuntame, taigi subjektas jį patiria išgyvenimo konjunkcijoje** . Skirtingais būdais, bet vienas kitą papildydami, "grožis" ir "magnetizmas" drauge išreiškia tą /galėjimą daryti, kad norėtų/, tą modalizavimo kompetenciją, kurią turi Ravilesas.

Vakarienėje, interpretuojamoje kaip magnetizmo seansas, tokiu būdu galime išvelgti "žavėjimo" NP, ir šis žavėjimas, regis, yra dvylikos moterų tikslas. Jei ši interpretacija teisinga, būtų galima "žavėjimą", tikrąjį dvylikos moterų ieškojimo objektą, sieti su "šventės" NP. Betgi būdingiausioji šventės funkcija – praeities įvykio paminėjimas, sukuriant, jeigu reikia, ir jos vaizdinį, leidžiantį dalyviams patirti atgijusios praeities iliuziją. Šiuo požiūriu Don Žuano vakarienės tikslas būtų dvylikai moterų atgaivinti buvusį žavėjimą – o taip šiuo atveju ir yra: iš tiesų tekste sakoma, kad pačios moterys, kaip ir Ravilesas būdamos jau ant senatvės slenksčio, "dar troško šitos šventės ar šitos paskutinės beprotybės", "dar troško šito šuolio į jaunystę, sugrįžusių vienai valandai", "dar troško šito svaigulio, kad paskui jau būtų baigta amžinai!" (išskirta cituojant) ir kad jos visos "palaikė kadaise itin šiltus santykius" su Ravilesu, kitaip sakant, buvo jo meilužės.

Reziumuokime: tikrasis dvylikos moterų objektas yra jų ryšio su Ravilesu paminėjimas, patiriant dar sykį jo kerus (pagrindinė NP

* Plg. F.A.Mesmer, *Le magnétisme animal*, Paris, 1971.

**Žr. Greimas A.J., *Maupassant*, p.52.

“šventė”)* ; būtent šią pagrindinę NP jos kaip veidmainiški subjektai siekia užmaskuoti (NP apsimetinėjimas) išorinėmis saloninio bendravimo apraiškomis (pagalbinė NP “vakarienė”).

Ši programa iš dalies pavyksta, nes baigiantis vakarienei dvylika moterų mėgaujasi “nepažįstama iš pačių jų gelmių kylančia galia, apie kurią jos nieko iki šiol nenumanė”. Prie šios galios pojūčio prisideda “pojūtis, kad jų gyvybinės jėgos trigubai išaugo”, taip pat palaima, apėmusi jas po šio atradimo, jaustis atjaunėjusioms ir gyvybingoms – būsenai, kurią jos pasiekė dalyvaudamos jų lėmėjo Ravileso būtyje, tai yra jų žavėjime.

Tačiau ši programa yra kartu ir pralaimėjimas. Iš tiesų dvylika moterų nepavyksta užmaskuoti – nei įgalioto sakytojo, nei Ravileso akivaizdoje – to, kad žavėjimas savo ruožtu yra tik pagalbinė NP, leidžianti vienai iš dvylikos tapti “gražiausia Don Žuano meile” (plg. “Visoms joms rūpėjo, kaip pralencus varžoves išrašyti ryškesnę epitafiją jo širdyje”).

Trečias skirsnis patvirtina, kad tai yra slaptas visų dvylikos tikslas; jis taip pat patvirtina, kad Ravilesą sunku apmulkinti. Palygintos su “kaukute”, dvylika pasirodo apgailėtinos veidmainės, ir tai viena iš priežasčių, dėl ko Ravilesas negatyviai sankcionuos programą, kurios vienintelis tikslas buvo jam patikti.

Prieš pereinant prie trečio skirsnio, dera padaryti paskutinę pastabą dėl antrame skirsnyje aprašytos vakarienės.

6. ANTRAS SKIRSNIS – PASAKOJIMAS AR FANTAZAVIMAS?

Antras skirsnis iš karto pasirodo kaip įgalioto sakytojo fantazavimas. Iš tiesų, detalčiai nušvietęs vakarienės eigą nuo vakaro ligi aušros, pasakotojas teigia:

* Pažymėkime, kad norėdamos pažadinti intymios praeities iliuziją moterys pasirūpina, kad būtų vakarieniaujama buduare patarnaujant kambarinėms, o ne metrdoteliams. Taip yra dėl to, kad kambarinės erdvė anais laikais buvo buduaras, kur megzdavosi ir meilės nuotyčiai.

“Kaip sakiau markizei de Riuji, aš šioje vakarienėje nedalyvavau, o papasakoti kai kurias smulkmenas ir istoriją, kuria ji baigėsi, galėsiu todėl, kad sužinojau ją iš paties grafo de Ravila [...]”.

Tokiu būdu įgaliotas sakytojas neigia pasakojęs antrą skirsnį, lygiai kaip neigia jį parašęs (žr. “Ar aprašys šią vakarienę vieną dieną de Ravila, paskirdamas jai įstabų puslapį savo memuaruose? ...Vargu. Bet parašyti jį gali tik jis vienas...”). Šitokį keistą tekstą galima paaiškinti tik pripažinus, kad už antro skirsnio “aš” ryškėja du skirtingi sakymo aktantai: įgaliotas sakytojas, kuris įsivaizduoja Don Žuano vakarienę, ir sakytojas Barbey d’Aureville, įtraukęs skaitytoją į vieno iš teksto atlikėjų fantazijas.

Jeigu vis dėlto manome, kad ši fantazija atitinka faktinę realybę, tai dėl to, kad įgaliotas sakytojas sumaniai naudoja šią nebylią interkomunikaciją, kuri išplaukia iš žavėjimo ir kuri leidžia “vieniems kitus suprasti be žodžių”. Matydami, kad tekste jį tuo pat metu “žavi” ir Ravilesas, ir dvylika moterų (tuo įsitikintume suregistravę visas savybes, kurias jis joms priskiria) sutinkame, kad ir nebūdamas vakarienės liudytoju, jis gali suprasti, kas gi ten vyko. Kita vertus, Ravileso pasakojimas apie vakarienės pabaigą jam leidžia nuspėti ir kitką. Iš tiesų žodinė komunikacija – pokalbis, tas “vienintelis dalykas, dėl kurio paaukočiau viską”*, kaip sako Barbey d’Aureville, yra apsimetinėjimo menas, kurio esmė – ne tiek mintis perduoti, kiek jas nuslėpti, ir ne tiek klausyti, kas sakoma, kiek išpėti, kas yra už žodžių, kas nepasakyta, net kas neįmanoma pasakyti. Tokiu būdu pokalbis ištiesai priklauso įtikinėjimo ir interpretacijos strategijai – puikus jos pavyzdys bus IV skirsnis. Be to, detalės, žyminės vakarienės pabaigą, kurias Ravilesas patiki įgaliotam sakytojui, leidžia pastarajam įsivaizduoti visumą. Šia prasme įgalioto sakytojo fantazavimas II skirsnyje pagaliau pasirodo kaip aiškinimas to, kas nepasakyta.

* B. d’Aureville, “Pensées détachées”, in *Oeuvres romanesques completes* (2 vol., Paris, 1977, 1980), vol. 2, p.1251.

7. ILIUZIJOS PABAIGA

Trečias skirsnis prasideda pastaba apie laiką, kuri nurodo, kad būsiamasis pasakojimas pratęs ankstesnįjį ir kad įvykiai, apie kuriuos bus kalbama, išliks toje pačioje laiko plotmėje, kaip ir papasakotieji antrame skirsnyje. Tačiau šitokią tęstinumą sutrikdo pertrūkis: numanomas pertrūkis sakymo lygyje, nes įgaliotas sakytojas aprašinėja vakarienę nebe tokią, kokią jis įsivaizduoja, o tokią, apie kokią jam papasakojo Ravilesas; tai pertrūkis ir pasakojimo lygyje, susijęs su aušra ir palydėtas kelių disforiškai konototų transformacijų:

– laikas, tarsi sustingęs antrame skirsnyje, vėl atgyja ir apibrėžia tikslią vakarienės ir ją lydintio vakarieniaujančių žavėjimo trukmę – vieną naktį.

– išnyksta vietos uždarumas, sukonkretintas “aklinai užtrauktų užuolaidų”, pavertęs buduarą – kol trunka naktis – atkirsta nuo likusio pasaulio erdve.

– dvylika moterų praranda visas savybes, kurios joms buvo priskirtos antrame skirsnyje, ir ypač tą “galią, apie kurią jos iki šiol nieko nenumanė” ir kurios dėka jos patyrė laimės jausmą. Šis nusilpimas pasireiškia vienu metu visuose lygiuose: jis yra somatinis (“šukuosenos subliūkšta”, “nuraudoninti ar nubalinti skruostai ima degti”, alpulyš), jausminis (“susijaudinimo nuovargis”) ir kognityvinis (“pokalbis suskilo, subyrėjo”, žmogaus kalba virsta “ulbėjimu”); silpsta ne vien “Apskritojo stalo riterės”, bet ir jų sukurta aplinkuma (plg. “blėsta ir merkiasi tūkstančių žvakių liepsnelės”, priešpriešinamos antro skirsnio “šviesų tviskesiui”). Visos dvylika sabinių, kurios “prireikus sustabdyti gyvenimo vežimo ratą, įstengtų įsikibti į jo stipinūs”, tai yra sustabdytų laiką, vėl virsta senstančiomis moterimis, prarandančiomis savo vitališką jėgą ir jų pažadintą gyvybiškumą. Lygia greta kolektyvinis aktantas “dvylika moterų” suyra, užleisdamas vietą skirtingoms individualybėms.

Visi šie pastebėjimai įveda izotopiją, priešingą antrame skirsnyje vyravusiai iliuzijos izotopijai – pavadinkime ją realybės izotopija.

Dar pridurkime, kad dienos šviesa, kuriai šiuo atveju suteikta antropomorfinė figūra – smalsiai žvelgianti akis, – patenka į buduarą iš viršaus; šitaip tarsi pabrėžiama dviejų izotopijų hierarchija, realybės viršenybė prieš iliuziją ir pastarosios baigtis.

8. GRAŽIAUSIA DON ŽUANO MEILĖ

Bet kuri programa, kad ir kokia iliuzinė ji būtų, baigiasi sankcija. Šios sankcijos pasakymui ir bus skirta likusi novelės dalis. Pamatysime, kad toji sankcija bus dviguba: ji paveiks ir Ravileso programą, ir dvylikos moterų programą.

8.1. Donžuanizmo problema

Iš tiesų, baigiantis pokalbiui su Ravilesu, kunigaikštienė pakeltu tonu pateikia tokį klausimą:

“ – Jus visi vadina mūsų laikų Don Žuanu, tad papasakokite mums apie pergale, kuri labiausiai paglostė jūsų, kaip mylimo vyriškio, ambiciją ir kurią šią akimirką jūs laikote gražiausia savo gyvenimo meile...”

Grafienė pakartoja klausimą, tačiau kitaip jį formuluodama:

“ – Taip, apie visų savo meilių meilę, – ar būtumėte ją įkvėpęs, ar pats patyręs, kurią labiausiai norėtumėte, jei tai įmanoma, dar kartą išgyventi”.

Priklausomai nuo gundytojai skirto aktantinio vaidmens, čia duodami du skirtingi “donžuanizmo” apibrėžimai: pirmuoju atveju Ravilesas išsyk bet kurio moteriško subjekto atžvilgiu atlieka lėmėjo – objekto vaidmenį, ir jo laimėjimai neturi kito tikslo, kaip tikslai įtvirtinti šį jo vaidmenį, dar ir dar kartą įrodant jo turimą modalizavimo kompetenciją, jo gundomąją galią. Kitaip yra antruoju atveju: grafienė pripažįsta, kad Ravilesas galėjo būti moteriško lėmėjo – objekto “sugundytu” subjektu, kitaip tariant, jį galėjo užvaldyti aistra, kurios objektas būtų ne jo paties “gundytojo” galia.

Kita vertus, taip suformuluotame kunigaikštienės klausime slypi abejojimas Ravileso "donžuaniška būtimi" (plg. "Jus visi vadina mūsų laikų Don Žuanu"), reikalavimas įrodymų, patvirtinančių jam suteiktą reputaciją. Kitais žodžiais tariant, primygtinis prašymas, kad Ravilesas papasakotų istoriją, interpretuotinas kaip šlovinamasis išbandymas, nes moterys čia dedasi vertinančiais adresantais, pašauktais sankcionuoti Ravileso, tai yra Don Žuano, programą. Bet lygiagrečiai pateikdamos du prieštarigus "donžuanizmo" apibrėžimus (mylimas vyras arba mylintis vyras), jos leidžia suabejoti svarstomomis vertėmis. Nuo to, kurį iš šių dviejų "donžuanizmo" apibrėžimų Ravilesas pasirinks, priklausys, ar moterys pripažins jį Don Žuanu. Taigi Ravilesas iš tikro yra keblioje padėtyje, nes nežino, kuris iš dviejų galimų atsakymų jam pelnys tokį pripažinimą. Jeigu jis ir toliau atrodo išdidžiai nerūpestingas, tai, matyt, todėl, kad visai kitaip interpretuoja jam pateiktus klausimus. Tik įgalioto sakytojo komentaras mums padės tai paaiškinti.

8.2. Veidmainiški klausimai

Iš tiesų, suteikdamas dvylikai moterų veidmainystės bruožų ir pabrėždamas nepaprastą jų smalsumą belaukiant Ravileso pasakojimo, įgaliotas sakytojas perša mintį, kad po išoriniu jų prašymo abejingumu iš tikrųjų slypi kiekvienos viltis būti pripažinta gražiausia Ravileso meile.

Tam tikslui įgaliotas sakytojas pavartoja pasakymą, primenantį ankstesnįjį fragmentą, kur jis buvo aiškinęs tai, kas, jo manymu, paskatino dvylika moterų pakviesti Ravilesą vakarienės. Štai šie du fragmentai:

"Moterį domina kiekviena meilės istorija. Bet kas žino? Šioji galbūt viliojo jas mintimi, jog tai, ką jis papasakos, gali būti kurios nors iš jų istorija..."

"Bet moterys, kadaise jį mylėjusios, žiūrėjo kartais į tuos pėdsakus su liūdesiu. Kas žino? Gal toje kaktose jos jau išvelgė savo valandą?" (išskirta cituojant).

Taip įgaliotas sakytojas implicitiškai susieja vakarienės pretekstą ir kreipimąsi į Ravilėsą vakarienei baigiantis, leisdamas suprasti, kad kiekvienos iš dvylikos moterų ieškojimo objektas nuo pat pradžių buvo noras, kad ją pripažintų gražiausia Don Žuano meile. Taigi išreikalauta iš Ravileso istorija įgyja kitą prasmę, ji pasirodo kaip šlovinamasis išbandymas, kuriuo moterys sutinka baigti savo programą: moterys, kaip vertinantys adresantai, sprendžiantys apie Ravileso NP atitikimą donžuanizmo vertėms, šitaip virsta subjektais, laukiančiais pozityvios jų atlikčių sankcijos iš to, kurį laiko savo lėmėju: Ravila de Ravileso.

Pagaliau būtų nesunku parodyti, kad įgalio to sakytojo interpretaciją galima aiškinti ir kaip Ravileso požiūrį į moterų reikalavimą. Beje, tiktai sugražinęs kolektyvinį aktantą – grįžimą parodo bendras verbalinis ir somatinis veiksmas (plg. "Čia visos vienu balsu pratrūko!" ir ligi pastraipos pabaigos) – ir įsitikinęs moterų smalsumu, Ravilesas sutinka papasakoti prašomą istoriją. Pastaroji pateiks tikrai nelauktą "donžuanizmo" apibūdinimą ir baigsis dvylikos pretenduojančių į gražiausią Don Žuano meilę pralaimėjimu. Bet šis rezultatas bus pasiektas tiktai po visokių manipuliacinių vingrybių, skirtų dvylikai moterų ir, be abejo, skaitytojui.

9. MARKIZĖS PORTRETAS: APRAŠYMAS AR MANIPULIACIJA?

Trečias skirsnis baigiasi tokiu sakiniu: "Štai ko jos vylėsi, kai netikėtai į visas šias sukklususias kaktas trenkė griaustinis". Kontekstas leidžia griaustinį interpretuoti tik taip: nė vienos moters iš dvylikos Ravilesas nepripažins gražiausia savo meile. Šitaip informuodamas skaitytoją apie dvylikos moterų NP baigtį, dėdamasis, kad patiki jam paslaptį, įgaliotas sakytojas padaro bendrininkais tris sakymo aktantus (save patį, Ravilėsą, skaitytoją): visi jie žino tai, kas nežinoma dvylikai moterų. Šiuo įtikinimo veiksmu pasiekama tai, kad skaitytojas yra tikras, jog jam negresia jokia manipuliacija, jam atrodo, kad manipuluojama tik moterimis.

Pámatysime, kad jis smarkiai klysta, nes šio trumpo įtikinėjancio sakinio tikslas kaip tik yra jį paversti manipuliuojamu subjektu anksčiau nei jis susiduria su puikiausio manipulatoriaus – Ravila de Ravileso kalbėjimu.

9.1. Portreto skaida

Būtent ketvirtame skirsnyje įgaliotas sakytojas perduoda žodį Ravilesui; nuo šiol jis į pasakojimą tiesiogiai įsiterps tiktai apibūdinamas dvylikos moterų reakcija į Ravileso kalbėjimą; šitaip ketvirtas skirsnis virsta tam tikru dialogu tarp Ravileso ir moterų. Beje, beveik visas šis skirsnis kuria portretą moters, kuri galop pasirodys esanti markizė. Išskaidyti portretą mums padės tai, ką galėtume pavadinti "dvylikos įsiterpimais". Jų yra septynetas. Penketą sudaro šio kolektyvinio atlikėjo arba į jį įeinančių atskirų moterų aprašymas; kiti du yra žodiniai įsiterpimai, išdėstyti ta pat seka, kaip ir trečiame skirsnyje: pirma kunigaikštienė, o po to – grafienė. Taigi markizės portretą sudaro aštuoni teksto segmentai; dėl vietos stokos visų jų detalai nenagrinėsime. Kaip ir anksčiau, pasitenkinsime parodę teksto funkcionavimą.

9.2. Pirmas ir antras segmentai

Markizę visų pirma apibūdina dvi Ravileso pastabos:

- moteris, "kurią jūs visos pažįstate"
- moteris, "kuria jūs visos gėrėjotės"

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad šiomis pastabomis vien informuojama. Tačiau staigi dvylikos reakcija ir platesnis trečio skirsnio pabaigos kontekstas joms suteikia visiškai kitokią prasmę. Iš tiesų viskas vyksta taip, lyg pastabų tikslas būtų tiktai sustiprinti dvylikos moterų smalsumą ir jų "viltį", paliekant kiekvienai jų galimybę manyti, kad ji ir yra toji moteris. Šiuo požiūriu abi pastabos vertintinos kaip įtikinimo veiksmas ir, sprendžiant iš dvylikos reakcijos, įtikinti pavyksta.

Antrąjį segmentą galima padalyti į dvi dideles dalis: vienoje

duodamas pirmasis markizės aprašymas, o kitoje patikslinami jos santykiai su Ravilesu.

Markizės aprašymas pateiktas kaip klasikinė opozicija

suglaudimas (*condensation*)

išskleidimas (*expansion*)

vs

tokia rafinuota, kokią tik galite
įsivaizduoti

jauna, turtinga, nuostabiai
graži, gyvo proto, prašmatnios
pavardės savininkė, plačios
menininko išmonės, o kartu ir
natūrali

Čia pat pažymėkime, kad originale būdvardis *distinguée* (išskirtinė, rafinuota) yra lydimas komentaro ("šiam žodžiui suteikdamas visas įmanomas prasmes"), kuris leidžia bent jau dvejopai interpretuoti:

- išskirtinė (*distinguée*) kaip ir tos dvylika moterų
- išsiskirianti (*distincte*) iš dvylikos moterų

Ši "išskirtinumą" (*distinction*) lydintis kontekstinis apibrėžimas palaiko pirmąją interpretaciją, nors nepašalina ir antrosios. Išižiūrėkime atidžiau: visos savybės, kurias Ravilesas priskiria markižei, yra tos pačios, kokias stebėtojas buvo priskyres dvylikai moterų antrame skirsnyje. Visos, išskyrus vieną, būtent jos natūralumą; šiuo bruožu markižė išsiskiria iš dvylikos, nors Ravilesas stengiasi jį pateikti tokiaime kontekste (plg. "kokios esti jūsų draugijos moterys, kai jos tokios"), kad dvylikai atrodo, jog tai jų bruožas.

O skaitytojui, jei tik jis pastebėjo, kad markižės natūralumas priešpriešinamas dvylikai, belieka padaryti išvadą, kad būtent šių savybių dėka ji bus pripažinta gražiausia Ravileso meile. Iš tiesų juk mes sakėme, kad trečio skirsnio gale skaitytojas buvo perspėtas, kad Ravileso kalba nuvils dvylika moterų.

Manipuliacija čia yra dvejopa: Ravilesas manipuliuoja auditorija siekdamas, kaip pirmame segmente, kad kiekviena iš dvylikos patikėtų esanti markižės vietoje; bet ir įgaliotas sakytojas manipuliuoja skaitytoju: rodydamas, kaip manipuliuojama dvylika,

tekstas patvirtina, kad trys sakymo aktantai trečio skirsnio pabaigoje yra tapę bendrininkais ir šitaip nuslepia nuo skaitytojo manipuliaciją, kurios objektas yra jis pats.

Čia sustokime, patikslindami, kad bene vienintelis tolimesnių segmentų tikslas bus suteikti turinį markizės "natūralumui" ir kad įvairios variacijos šia tema išryškins pagaliau tokį ekvivalentiškumą:

$$\frac{\text{natūrali}}{\text{portreto pradžia}} = \frac{\text{nemoka apsimesti}}{\text{portreto pabaiga}}$$

Ir tikrai Ravilesas užbaigs portretą tokia pastaba: "Markizė buvo viena tų moterų, kurios nieko nemoka slėpti, kurios, net jei norėtų, negalėtų slėpti". Kaip tik jos natūralumas ir diskvalifikuos markizę varžybose dėl gražiausios Don Žuano meilės. Ir nieko čia nuostabaus, juk Sen Žermeno priemiestyje, kuriam ji priklauso ir nuo kurio pagaliau ji bus nušalinta, liks viena, apsimitinėjimo kompetencija – veidmainystė – vertinama pozityviai, o markizė, Ravileso požiūriu, jos visiškai neturi.

Antroje šio segmento dalyje, kaip sakėme, patikslinami markizės ir Ravileso santykiai, ironiškai pasitelkiant religinių apeigų žodyną. Sisteminant įvairius duomenis, susidaro tokių opozicijų serija:

<u>Pirmoji meilė</u>	<i>vs</i>	<u>Antroji meilė = meilė Ravilesui</u>
dora platoniška svajonių	} (kognityvinė + aistringa)	<i>vs</i> (seksuali +aistringa)
grūdinti širdį		<i>vs</i> tenkinti širdį
mokomosios mišios		<i>vs</i> tikrosios šventos mišios
lavintis laikyti mišias kaip jaunas kunigas		<i>vs</i> laikyti su visomis deramomis apeigomis ir pompastiškai kaip kardinolas

Šios opozicijų serijos rezultatas, regis, yra toks:

pirmoji meilė		$\equiv$	kvalifikacinis išbandymas
antroji meilė			lemiamasis išbandymas

ir abu išbandymai yra sėkmingi: regis, taip apibūdina markizę jos santykiai su Ravilesu.

Bet tai ne viskas. Ši aprašymo dalis, be kita ko, taiko įpiršti mintį, kad gražiausia Don Žuano meilė tegali būti ryšys, teikiąs lytinį pasitenkinimą. Kai prisimename, kad antrame skirsnyje Don Žuanas buvo pavadintas "prisiekusiu idealistu", kuris "sielas mėgsta labiau negu kūnus", visas aprašymas įgyja ironišką prasmę, ir ši ironija dar sustiprės, kada toliau sužinosime, kad lytinis bendravimas nepatenkimo Ravileso ir kad gražiausia meilė yra pirmojo tipo meilė.

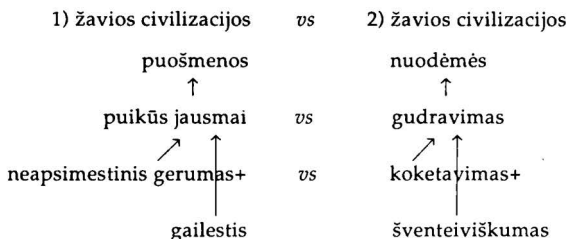
Kaip įtikinimo veiksmas, aprašymas ir šį kartą vienu metu taiko į skaitytoją ir į dvylika moterų. Pirmajam jis tik patvirtina, kad markizė yra gražiausia Don Žuano meilė, bet tomis dvylika moterų, sprendžiant iš jų reakcijos, jis sėkmingai manipuliuoja.

Iš tiesų pasakymas "atidžiai besiklausančių moterų saldžios lūpos" primena "suklususias kaktas" trečio skirsnio pabaigoje. Taip patvirtinamas ypatingas dvylikos moterų smalsumas. Pagaliau, kaip somatinė džiaugsmo manifestacija, jų šypsena rodo, kad iki šiol jas patenkino pasakojimo eiga; o patenkintos jos todėl, kad save tapatina su pavaizduotąja moterimi, kurią savo ruožtu kaip ir skaitytojas tapatina su gražiausia Ravileso meile.

9.3. Trečias segmentas

Šio segmento pirmas sakinytis – "Ji buvo iš tikrųjų ypatinga būtybė!" – mena, nors ir turėdamas skirtingą leksinį pavidalą, pirmo segmento epitetą "išskirtinė", kuriam ši portreto dalis duoda kitą apibrėžimą.

Sisteminant kaip ir anksčiau šio segmento elementus, gauname tokias opozicijas:

Antroje skiltyje nesunkiai atpažįstame seriją savybių, priskiriamų dvylikai moterų ir apskritai Sen Žermeno priemiesčiui, nes ji atskleidžia sąvokos "veidmainystė" prasmę ir nuo šiol galės būti tapatinama su tuo mokėjimu apsimitinėti, kuris, kaip jau žinome, teikia žavesio aristokratijai.

Kaip priešstatą šiai skilčiai, markizei priskiriamas savybes sietų įvardijimas (*dénomination*) "nuoširdumas"; jos laikytinos epiteto "natūrali" kontekstiniu apibrėžimu. Beje, tokią interpretaciją patvirtina ironiškas Ravileso komentaras: "primityvi, civilizacijos padailinta prigimtis". Todėl šioje portreto dalyje markizė nušalinama nuo Sen Žermeno priemiesčio, leidžiant suprasti, kad ji tik atrodo kilminga; šis nušalinimas, kaip jau minėjome, susijęs su jos nemokėjimu apsimitinėti.

Dvylikos moterų reakciją šiuokart išreiškia kunigaikštienė: "nebeištvėrdama visos šitos metafizikos (*métaphysique*)", ji klausia apie markizės išvaizdą (*physique*): "Ji buvo juodbruvė?" Tai darydama, ji mėgina atimti iš Ravileso jo manipuliuojančią galią ir tuo pat metu pasirodo veidmainė (kunigaikštienė yra šviesbruvė), nors savotiškai drąsi, nes Ravileso atsakymas gali nušalinti kai kurias moteris, o gal būt ir ją pačią.

Tuo tarpu skaitytoją ironija, lydinti Ravileso komentarą, įtikina, kad pirmoji interpretacija, tapatinusi markizę su gražiausia Don Žuano meile, yra teisinga; užtat tai, kad Ravilesas segmento pabaigoje dedasi dvylikos moterų bendrininku (plg. "kurios *mus* žavi labiau negu puošmenos..." – išskirta cituojant) skatintų tuo gerokai

abejoti. Kitaip tariant, skaitytojas čia susiduria su dviem prieštaraujančiomis ir vienodai galimomis tiesomis: arba markizė yra gražiausia Ravileso meilė, arba nėra.

9.4. Ketvirtas segmentas

Ties šiuo segmentu ilgiau nesustosime. Paprasčiausiai pažymėsime, kad paskutinis sakinytis: "Tai buvo šviesbruvė juodais plaukais" šiuosyk yra viso tolimesnio aprašymo anafora, juo stengiamasi išsaugoti tam tikrą dviprasmiškumą, nepasakant, ar kalbama apie juodbruvę ar apie šviesbruvę, tačiau tai nelabai pavyksta. Apie tai sprendžiame iš "visų prie šito stalo sėdinčių šviesiaplaukių" reakcijos.

9.5. Penktas segmentas

Didžioji šio segmento dalis skirta markizės išvaizdos aprašymui, kurį papildo kelios pastabos apie jos charakterį. Šiai pirmajai daliai priešpriešinamos paskutinės segmento eilutės ("Bet va..."), kuriose iškyla prieštaravimas (pavadintas "keistenybėmis") tarp ką tik nupiešto portreto ir markizės elgesio intymiomis akimirkomis.

Mums dar teks sugrįžti prie markizės išvaizdos ir charakterio, kai bandysime lyginti jos ir "kaukutės" absoliučiai skirtingus bruožus. Dabar pasitenkinkime pastebėję, kad pradžioje kai kurie portreto elementai reabilituoja markizę ir skaitytojo, ir moterų akyse, suteikdami tokiu būdu visoms apie stalą sėdinčioms juodbruvėms paskutinę galimybę sutapti su ja, o drauge ir su gražiausia Ravileso meile. Tačiau nuo pat pirmųjų eilučių yra ir pastabų, kurios baigsis markizės nušalinimu nuo aristokratijos ir jos, kaip gražiausios Don Žuano meilės, nepripažinimu. Iš tiesų pasakymas, kad jos veidas "ištvėrė visa niokojantį naktinį Paryžiaus gyvenimą, (...) kurio sietynų liepsnose sudega daugybė rožių", nors yra pateiktas keliančiame markizės vertę kontekste, priešpriešina markizę kitoms Sen Žermeno priemiesčio moterims ir šitaip aktualizuoja jos nušalinimą. Ir kai Ravilesas, dar kartą

mėgindamas aprašyti markizės "natūralumą" ir pabrėždamas jos tvirtą sveikatą, ją pavadins "kaimiete", šis nušalinimas taps aki-vaizdus. Novelės pabaigoje ją patvirtins kunigaikštienė, kuri, pavadindama markizę "neišmanėle", atskiria ją ne tik nuo aristokratijos, bet ir nuo protingųjų padermės (prancūzų kalboje pasakymas *grande bête* gali reikšti ir "baisiausią neišmanėlę", ir "didžiausią galviją").

Antroje segmento dalyje atvirai nurodyta dvejopa galimybė spręsti apie markizės intymųjį gyvenimą iš jos išvaizdos ir karšto temperamento.

"didingas grožis" + karštis —————→ "grabi glamonėms".

"didingas grožis" + karštis —————→ "negrabi glamonėms"

Antruoju atveju santykiai apibūdinami kaip "keisti", o pirmuoju, priešingai, – kaip "įprasti". Portreto kontekste šios "keistenybės", aišku, sietinos su tokiais pstebėjimais, kaip kad "ji buvo iš tikrųjų ypatinga būtybė" ir tomis "tikrosiomis mišiomis", kurias markizė, sutikusi Ravilesą, "laikė pompastiškai". Lytinis bendravimas, iš pradžių ironiškai pripažintas sėkmingu (plg. antrą segmentą), pasirodo buvęs visiškai pralaimėjimas.

Pagaliau tai, kaip tos dvylika moterų sutinka šitokią naujieną, yra gražus "gudravimo", kaip ką tik pasakė Ravilesas, pavyzdys. Iš tiesų mūsų kontekste galima nurodyti tokią homologiją:

		šventeiviškumas = nudelbti akis	
gudravimas =	{	+	
		koketavimas = pakelti akis	

Piktdžiuga, kuri suspindi moterų žvilgsniuose, atrodo, gali reikšti du dalykus: viena vertus, "negrabumą glamonėms" jos vertina kaip kompetencijos stoką, neleidžiančią pripažinti markizės gražiausia Ravileso meile; kita vertus, įgytas žinojimas apie markizės

nekompetenciją jausmų plotmėje ataidi "džiaugsmu". Markizės diskvalifikacija dvylikai moterų – tarp jų ir toms, kurios buvo nušalintos ankstesnio segmento pabaigoje – gražina galimybę būti pripažintoms gražiausia Ravileso meile.

Tuo tarpu skaitytojas, baigiantis šiam segmentui, pagaliau supranta klydęs ir yra priverstas prisipažinti, kad ir jis buvo manipuliacijos objektu.

9.6. Šeštas segmentas

Šis segmentas, patvirtinantis markizės nekompetenciją būti gražiausia Don Žuano meile, susideda iš dviejų dalių, kurių kiekviena apima po pastraipą.

Pirmiausia Ravilesas suteikia markizei du neigiamus požymius, kurie abu išsiskleis atitinkamais apibrėžimais:

- "negrabi glamonėms" = stoka didžiojo meilės meno, neleidžiančio meilei numirti
- "neatsargi gyvenime" = stoka didžiojo gyvenimo meno, mokačio nesutrikti

Beje, šiedu apibrėžimai grindžiami opozicija

intymūs santykiai vs saloniniai santykiai

Nesunku šią dvejopą stoką tapatinti su neišvaldytu apsimetinėjimo menu, būdingu ir intymiems, ir saloniniams Sen Žermeno priemiesčio santykiams; nurodydamas, kad markizė buvo negabi šitam menui, Ravilesas jai priskiria /nemokėjamą apsimetinėti/, kuris yra superdeterminuotas kaip /neišvengiamas/.

Be to, Ravilesas čia aiškina, kas sudaro šios "veidmainystės", kurios trūksta markizei, vertę. Iš tiesų, pasak jo, be apsimetinėjimo kompetencijos subjektas galiausiai "sutrinka" ir praranda kito meilę.

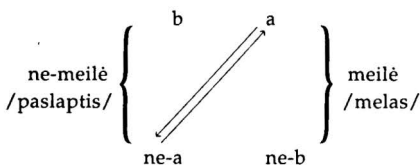
Tačiau ir tai dar ne viskas. Lygindamas meilės meną su "Kuni-gaikščio" politika ir pastarąją priešpriešindamas markizės elgesiui,

Ravilesas, atrodo, bando apibrėžti du veidmainystės pavidalus, turinčius nevienodą vertę. Iš tiesų jisai išskiria dar vieną opoziciją:

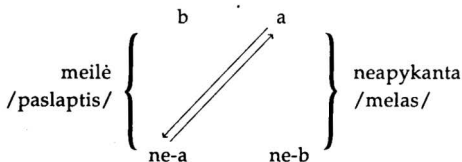
nuoširdumas	veidmainystė	veidmainystė
_____	_____	_____
meilė be meno	menas be meilės	meilės menas

Pirmasis derinys apibrėžia markizę, antrasis – dvylika moterų, o paskutinis – “kaukutę”, Ravilesą ... ir “Kunigaikštį”. Pasak Ravileso, “didysis meilės menas” ir “didysis gyvenimo menas” – tai nėra /netikro/ jausmo imitavimas, bet /tikro/ jausmo pridengimas kitu jausmu ar bejausme kauke. Pereidami prie skirtingų mūsų teksto atlikėjų tipologijos, pasinaudosime semiotiniu tiesosakos kvadratu:

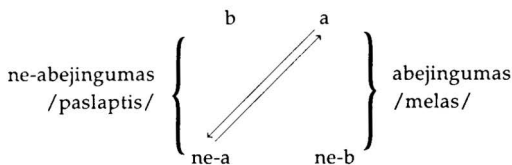
dvylikos atvejis

“kaukutės” atvejis

Ravileso atvejis

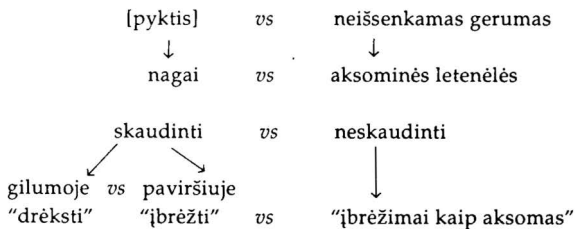

kur $b = \text{būti}$ ir $a = \text{atrodyti}$

Vadinasi, Ravileso įtaiga kitoms pareina nuo jo gebėjimo veidmainiškai slėpti savo jausmus po abejingumo kauke, o tai puikiai dera su tuo išdidumu ir romumu, kurį jis rodo ir kurio niekada neatsižada.

Pagaliau antroje segmento dalyje Ravilesas paskelbs negatyvią markizės realizuotos programos sankciją – “(...) aš nebuvau tuomet toks svajotojas, kad pasitenkinčiau šiuo *paveikslėliu*” (išskirta autoriaus) – prieš tai paskutinįsyk nurodęs jos nekompetenciją: “nemokėjimą skaudinti”. Sistemindami Ravileso įvestus pradmenis, dar sykiū sudarome opozicijų seriją:

pavydas, nerimas

Nedetalizuodami pastebėsime: kadangi pavydo jausmas yra skausmingas, “pavyduolis” turėtų, pasak Ravileso, realizuoti “keršto” programą, kuri, versdama savo ruožtu kentėti kitą, nustatytų

pusiausvyrą tarp abiejų atlikėjų kančios. Markizei – priešingai negu “kaukutei” – nepavyksta tokios programos realizuoti. Aišku, jos kvalifikacijos netinka tokiai atlikčiai – “gerumas, tai savybė, skatinanti daryti kitam gera”, o ne bloga (*Le Petit Robert*). Tokiu būdu markizės diskvalifikacija yra galutinai užbaigta.

Dvylikos reakciją konkretizuoja toks grafienės komentaras: “Kur jis taiko? (...) Iš tiesų, argi tokia gali būti gražiausia Don Žuano meilė!” Šitaip negatyvi markizės sankcija suformuluojama eksplacitiškai; ji rodo, kad tos dvylika moterų pripažįsta Ravileso verčių sistemą ir tam tikru atžvilgiu vėl tampa bendrininkėmis.

Ir priešingai, įgalioto sakytojo intarpas, paskutinį kartą iškeliantis markizės privalumus dvylikos moterų nenaudai, siekia įtikinti skaitytoją, kad visos dvylika klysta. Jam pavyksta priversti skaitytoją dar sykį suabejoti savo interpretacijos teisingumu, interpretacijos, kuri nuo penkto segmento pabaigos sutampa su dvylikos moterų, o nuo šešto pabaigos – su Ravileso interpretacija.

9.7. Septintas ir aštuntas segmentai

Šiuose dviejuose fragmentuose sužinome apie markizę tikrai vieną naują dalyką: jos kilmingą titulą. Visi kiti duomenys yra grynai pertekliniai, tad paskutinis aštunto segmento sakiny interpretuotinas tik kaip viso portreto anafora; šį portretą, kaip jau esame sakę, sudaro paviršiaus lygio variacijos, kreipiančios į vieną ir į tą patį pasakymą: ir intymiuose, ir diduomenės santykiuose markizei stinga tos apsimetinėjimo kompetencijos, kuri vienintelė būtų galėjusi jai pelnyti gražiausios Don Žuano meilės titulą.

Pagaliau panieka, kurią šioje teksto vietoje trys prie stalo sėdinčios markizės rodo markizės, apie kurią pasakojama, atžvilgiu, yra priešpriešinama jų susižavėjimui ta pačia markize, kuri portreto pradžioje konstatavo Ravilesas (plg. “moteris, kuria jūs visos gėrėjotės”). Taigi markizės portretas pakeitė dvylikos moterų jausmus jos atžvilgiu. Šios transformacijos ašis – penkto segmento pabaiga, kai moterys rodo savo piktdžiugą. Kvadrato šie dalykai atrodytų šitaip:

Ši programa dvylikos moterų atžvilgiu didžiaja dalimi – išskyrus lyg tarp kitko pastebėtą šviesiaplaukių krustelėjimą – išlieka euforinė. Taip yra todėl, kad tapatybė

markizė = viena iš dvylikos,

portreto pradžioje atrodžiusi /galima/ ir /geidžiama/, pasidaro /neįmanoma/ tada, kai tampa /ne-geidžiama/; dar daugiau, taip pat ir markizės tapatinimas su gražiausia Ravileso meile, pradžioje atrodes /galimas/, pasidaro /neįmanomas/.

Beje, nors jų pačių programa (sužinoti, kuri iš jų yra gražiausia Ravileso meilė) ir liko nerealizuota, moterims pavyko sėkmingai įveikti pirmąjį “išbandymą” ir nušalinti varžovę, kuri, atrodo, turėjo visas galimybes laimėti.

Prieš atsisveikinant su šia varžove, atrodo, bus naudinga padaryti keletą pastabų dėl manipuliavimo jos portretu.

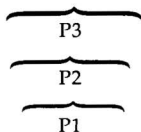
9.8. Pastabos dėl manipuliacijos

Tikimės pakankamai parodę, kad šis portretas yra veikiau manipuliacinis negu aprašomasis, o tiksliau – aprašymas čia pasitelktas manipuliacijai. Pastarosios taikinyis vienu metu yra Ravileso auditorija – dvylika moterų ir skaitytojas.

* Apie norėjimo būti kvadrata ir vertės objektų modalizavimo kvadrata žr. A.J.Greimas, *Semiotika: Darbų rinktinė*, Vilnius, 1989, p.307-316. /Geidžiama/ čia žymi subjekto “norimą” objektą; /ne-geidžiama/ – objektą, kuris subjektui nėra norimas; /kenksminga/ – objektą, kuris subjektui “yra nenorimas”.

11. GRAŽIAUSIA DON ŽUANO MEILĖ: TRYS APGLOBTI PASAKOJIMAI

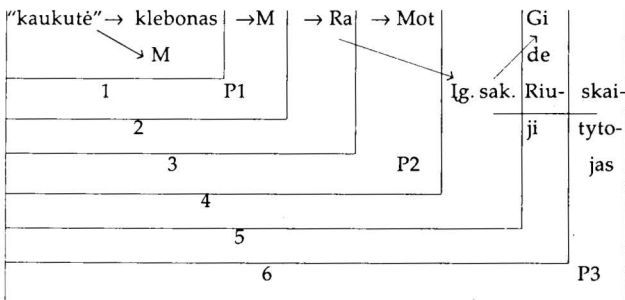
Prieš pereidami prie ketvirto skirsnio pabaigos ir penkto skirsnio, norėtume padaryti keletą pastabų dėl visos novelės struktūros. O ji susideda iš trijų apglobtų pasakojimų (=P)

P1 atitinka markizės pasakojimą Ravilesui penktame skirsnyje, P2 – Ravileso pasakojimą dvylikai moterų ir įgaliotam sakytojui, pagaliau P3 – pasatarojo pasakojimą skaitytojui.

Kita vertus, sakymo tvarka yra atvirkštinė įvykių sekai, nes P1 – papasakotas novelės pabaigoje, dėsto įvykius, ankstesnius nei aprašytieji P2; pastarajame savo ruožtu pasakojama apie įvykius, ankstesnius už tuos, apie kuriuos kalbama P3. Pagaliau visus tris pasakojimus sieja loginės presupozicijos santykis: P3 presuponuoja P2, P2 presuponuoja P1.

Bet tai dar ne viskas. Iš tiesų šie trys pasakojimai, už kuriuos įgaliotas sakytojas prisiima atsakomybę, įveda septynis sakymo lygius:

M = markizė; Ra = Ravilesas; Mot = dvylika moterų; Ig. sak. = įgaliotas sakytojas; P = pasakojimas.

Kiekvienas sakytojų paeiliui tęsia – ar ketina tęsti – ankstesnio sakytojo žodžius, vis patikslindamas aplinkybes, kuriomis šiuos žodžius jis išgirdo ir dar pridėdamas kokį savo interpretacinį komentarą. Tokiu būdu novelė išsirutulioja iš minimalaus įvykių branduolio: P1 – “scenos su krėslu”, P2 – vakarienės ir tampa savotišku “apkalbėjimo” pavyzdžiu. Iš tiesų, perduodamas paeiliui žodį atlikėjams, kurie laikomi įvykių liudytojais ir /arba atlikėjams, kuriuos jis pristato kaip nesugebančius meluoti (P1 – markizė), sakytojas siekia padaryti išpūdį, kad jis tai yra “išgyvenęs” ir įtikinti, kad jo kalba yra /tikra/. Bet neatsispyręs pagundai pagražinti savo kalbą įvairiomis interpretacijomis, sujungdamas kartais visai priešingus paeiliui pasakojančių sakytojų aiškinimus ir visą laiką piršdamas mintį, kad ir vienu, ir kitų žodžiuose bei gestuose dera išskirti /slaptas/ prasmes, stebėtojas, liežuvautojų (o iš tiesų Barbey) žodžiais tariant, “iš atskirų faktų lipdo Istoriją” ir elgiasi kaip “eiliarašys, kuris mėgsta [...] atskleisti paslaptis ir melagingai perdėti”.

Šios sudėtingos sakymo struktūros dėka autorius pagaliau priverčia įvairius teksto atlikėjus manipuluoti vienus kitais ir taip manipuluoti pačiu skaitytoju, kad šis net nebežino, kuo tikėti. Penktas skirsnis ir visos istorijos baigtis tai taip pat patvirtina.

12. “KAUKUTĖS” MĮSLĖ

Tai, kad mergaitė Ravileso akivaizdoje elgiasi ne taip kaip bendraudama su kitais suaugusiais, iš pradžių sudomina markizę ir Ravilesą, vėliau skatina skirtingai tokį elgesį interpretuoti, o galiausiai susilaukia įvairaus jų reagavimo ir aiškinimo.

12.1. “Kaukutės” elgesys Ravileso atžvilgiu

“Kaukutė” Ravileso atžvilgiu rodo ypatingą norą būti disjunkcijoje; pragmatinėje plotmėje tai pasireiškia įvairiais būdais:

– mergytė, kuri „gražiai visiems šypsodavosi“, nuo „meiliai ir draugiškai“ nusiteikusio Ravileso atšoka ir visa susitraukia: slepia savo šypseną, suraukia antakius, užsisklendžia.

– kai jai niekas nekliudo, ji dažniausiai pasišalina iš svetainės Ravilesui atvykus; priversta pasilikti, ji įsitaiso kuo toliausiai nuo jo arba net pabėga.

– ji ne tik vengia bet kokio somatinio kontakto, bet yra „nuožmiai santūri“, nenorinti „daryti nieko“, kad jam pasirodytų „bent jau nuoširdesnė“: ji atsisako jam parodyti savo piešinius ir paskambinti pianinu. Priversta paklusti motinos įsakymams, ji ima skambinti „bjauriai mediniais pirštais“.

Tačiau tuo pat metu „kaukutė“ gyvai domisi Ravilesu, akylai jį stebi, kai yra tikra, kad jis į ją nežiūri („didelėse, tamsiose šios mergaitės akyse užklupdavau tiriamą [...] žvilgsnį, įremtą į mane“).

Bent viena aišku: mergaitė neabejinga Ravilesui. Tokią išvadą padarys ir abu suaugusieji; remdamiesi šiuo fenomenu, jie bandys susidaryti nuomonę apie mergaitės jausmus, o vėliau ir paaiškinti juos.

12.2. Abiejų suaugusiųjų interpretacija

Ravilesas „kaukutės“ jausmams randa tokius leksinius atitikmenis: „mėšlungiškas pasidygėjimas“, „neapykanta“ (ketvirtas skirsnis), „atšiaurumas“, „tarsi koks priešiškumas“, „akivaizdus nepalankumas“ (penktas skirsnis).

Įvardijimas (dénomination) „akivaizdus nepalankumas“ tikrai perkelia į jausmų plotmę tą šalinimąsi, kurį mergaitė rodo pragmatinėje plotmėje. Kitoms keturioms sintagmoms bendra tai, kad jos visos yra disforinės, bet skiriasi savo intensyvumu; šiuo požiūriu atšiaurumas ir priešiškumas sudaro priešpriešą pasidygėjimui ir neapykantai. Atšiaurumas ir pasidygėjimas apibūdina nekompetentingą subjektą, pasyviai patiriantį kito veiksmų pasekmes, tuo tarpu priešiškumas ir neapykanta apibūdina subjektą, veikiantį, bent jau virtualiai, pagal „kenkimo“ NP, nukreiptą

prieš tą arba tuos, kurie yra, jo manymu, kalti dėl jo padėties. Beje, atrodo, kad būtent prisimindamas "kaukutės" judesius (atsitraukdavo, pasišalindavo), Ravilesas daro išvadą apie atšiaurumą ir pasidarygėjimą, o mergaitės žvilgsnis, apibūdintas ir kaip "grėsmingas", leidžia spręsti apie priešišumą ir neapykantą.

Abu suaugusieji ne tiktai bando atspėti mergaitės jausmus, bet ir stengiasi juos paaiškinti: kadangi markizė savo jausmų slėpti nemoka, abu nusprendžia, kad duktė nutuokia apie motinos meilę Ravilesui ir jos pavydi.

Taigi "kaukutės" įgytas žinojimas tėra žinojimas apie vienašališkai nutrauktą pasitikėjimo sutartį, siejusią ją ir motiną. Tai patvirtina pati markizė, kalbėdama apie savo neramią "sąžinę", "graužatį" ir tai, kad jaučiasi mergeitei nusikaltusi. Iš tiesų markizės, kaip motinos, autoritetas dukrai grindžiamas profaniška priklausomybe; tačiau atsižvelgiant į tai, kad ji vadinama "gailėtinga", "gera", atsižvelgiant į tai, ką ji kalba apie savo santykius su tuo "bedieviu" Ravilesu, pagaliau atsižvelgiant į tai, kaip ji auklėja savo dukterį, jina – veikdama drauge su Sen Žermen de Prė klebonu – naudojasi ir sakraliniu autoritetu. Taigi mergaitės akyse ji atlieka Dievo įgalioto lėmėjo vaidmenį.

Šiame kontekste motinos meilė pasirodo kaip teigiama sankcija, atlyginanti mergeitei už tai, kad ji elgėsi laikydamasi Dievo įsakymų ir motinos patarimų. Ravilesas, įėjęs į markizės gyvenimą, "apvagia" mažylę, atimdamas iš jos dalį motinos meilės ir pagrobdamas dalį jos atlygio, o tokį apgrobimą, kaip pripažįsta pati markizė, sunku pateisinti.

Pagaliau tapdama meiluže vyro, kurį pati laiko "bedieviu" ir kuris, jos manymu, įkūnija vertybes, visai priešingas toms, kurias ji, beje, ir toliau gina ir siekia įteigti savo dukrai, markizė padaro dvigubą išdavystę: kaip subjektas ji išduoda dieviškąjį lėmėją; kaip Dievo įgaliota būti savo dukters lėmėju, jina išduoda pastarąją. Pažymėsime, kad markizė, suvokdama, kad jos išdavystė verta neigiamos sankcijos, interpretuoja savo dukters elgesį kaip bausmę ("Šita mergaitė – mano sąžinė, o jos pavydas – mano graužatis"). Tačiau pamatysime, kad ši išdavystė susilauks dar

rūstesnės sankcijos ir kad "kaukutė" šiuo atveju taps savotišku Dievo pykčio įrankiu.

Iš pažiūros visai logiška "kaukutės" elgesio interpretacija pasirodys iš esmės klaidinga, nes yra grindžiama netikromis prielaidomis.

Pirmoji prielaida – į "kaukutę" žiūrima kaip į vaiką. Tad abu suaugusieji remiasi išankstine mintimi, kad Ravileso "žavėjimo" galia jos nepaveiks taip, kaip veikia moterį. Antroji prielaida – galvojimas, kad "kaukutės" ištikimybė dieviškoms vertybėms ją apsaugo nuo bet kokios nuodėmės – o ypač nuo tokios kaip meilė "bedieviui" motinos meilužiui. Trečioji ir paskutinioji prielaida – tai manymas, kad "kaukutės" elgesys tiksliai atspindi jos jausmus. Dėl visų šių priežasčių abu suaugę net nenumano apie jos meilę Ravilesui, nors yra nemaža ženklų, leidžiančių taip interpretuoti.

12.3. Nauja interpretacija

Ravilesas primena, kad jo paties laikyseną mergaitės atžvilgiu pakeičia būtent mergaitės elgesys; pradžioje nusiteikęs bendrauti su ja "meiliai ir draugiškai, kaip elgiamasi su visais vaikais", vėliau, mažylei priešgyniaujant, jis atsitveria nuo jos "mandagumo siena, kaip daro suaugusieji tada, kai jie nemėgsta vienas kito". Anksčiau jis atnešdavo jai saldinių, glostydavo "jos lygiai ant smilkinių sušukuotus plaukus", vadindavo "miela kaukute", o dabar elgiasi su ja "iškilmingai, kreipdamasis į tą sprindžio didumo vaiką "Panele".

Taip mažylė privertė Ravilesą "laikytis atstumo" ir, atsisakius tėviško palankumo santykių, elgtis su ja kaip su suaugusia. Nors šie santykiai yra akivaizdžiai priešiški ir nors jie tikrai atrodo kitokie (Ravilesas ir toliau "kaukutėje" mato mergytę), jau yra žengtas žingsnis į jos kaip moters pripažinimą; šitaip darosi galimas meilės ryšys, kuris buvo visiškai neįmanomas, kol mažylė buvo laikoma tikrai vaiku.

Beje, nors Ravilesas stengiasi vaizduoti "kaukutę" kaip nekaltą mergytę, pasakojime gausu pastabų, nurodančių, kad ji yra tobulai

įvaldžiusi apsimetinėjimo meną, kurio taip trūksta motinai: pravardė "kaukutė", sintagmos: "bronzinės statulėlės maketas" ir "kokia kieta ši bronzos statulėlė" – tai vis apibūdinimai, žymintys apsimetinėjimo kompetenciją, kuri iš karto uždeda neperregimą kaukę.

Pagaliau Ravilesas kiek perdėtą mergaitės "dievotumą" nusako taip, lyg norėtų įteigti, kad ši pripažįsta Ravilesą anti-lėmėju, turinčiu modalizuojančią galią, bent jau lygią dieviškojo lėmėjo galią, nes mergaitė, regis, nori panaikinti šią galią įvairiais šventais daikčiukais ("Liesą savo kūną ji buvo apkarsčiusi įvairiausiais škaplieriais, o ant krūtinės [...] ir tamsaus kaklo pasikabinusi daugybę kryželių, Švenčiausių Mergelių ir Šventų Dvasių!"). Atrodo, tarsi "kaukutę" nenugalimai trauktų Ravilesas ir ji mėgintų apsiginti nuo šio "magnetizmo", ieškodama pagalbininkų, turinčių dieviškos galios.

Šitaip interpretuojant, Ravilesas tampa mažylės lėmėju, tačiau nenušalinamas ir dieviškasis lėmėjas. Taigi mažylės požiūriu konjunkcija su Ravilesu modalizuojama ir kaip /geidžiama/, /būtina/ bei /neišvengiama/, nes nenugalima, ir kaip /kenksminga/, /neįvykdoma/ bei /neįmanoma/, nes Dievo uždrausta. Kitaip tariant, "kaukutei" – kaip ir visoms "prieš jų valią sugundytoms" moterims – suteikti tuo pat metu du priešingi /privalėjimai/ ir du /norėjimai/, prie kurių dar prisideda dviguba neigimo galia: /negalėjimas – atsispirti/ Ravilesui ir /negalėjimas – paklusti/. "Pasidygėjimas", kurį Ravilesas, tarsi netyčia prasitardamas, priskiria mergaitei, pirmiausia ir apima šią sudėtingą modalizaciją, nes atitinka "potraukį ir atotrūkį kartu".

Bet įmanoma ir trečia, paskutinė "kaukutės" elgesio interpretacija, neatmetanti ankstesniosios. Kaip prityrusi veidmainė, ji demonstruoja savo atsidavimą dieviškajam lėmėjui tik tam, kad suklaidintų aplinkinius (šia linkme kreipia jos "niūrus, ispaniškas, viduramžiškas, prietaringas" dievotumas – antifrazė, paverčianti ją savotiška pagone) ir pripažįsta Ravilesą – kuriame, kaip ir jos motina, regi "šėtono bendrą" – savo tikroju lėmėju. Pamatysime, kad istorijos pabaiga, paneigianti tą "kaukutės" elgesio ir jausmų

interpretaciją, kurią Ravilesas sukūrė drauge su markize, ne leis nuspręsti, kuri iš dviejų naujų interpretacijų yra teisinga ir paliks atvirą klausimą, ar mergytė yra “šėtoniška” ar “dieviška”.

13. PRISIPAŽINIMAS

Supratęs, kad šita “nyki mergaitė” savo elgesiu nesukėlė jam “jokio įtarimo apie jausmą”, kurį jam jaučia, kitaip tariant, pripažinęs, kad mergaitė sužlugdė jo, kaip žmonių elgsenos stebėtojo bei interpretatoriaus, kompetenciją, Ravilesas fiktyviai perduoda žodį markizei, patikinęs, kad bandys “prisiminti jos pačios žodžius”. Markizės pasakojimą – P1 anksčiau pateiktoje schemeje – galima padalyti į dvi “scenas”: viena jų vyksta markizės svetainėje ir perteikia jos pokalbį su “kaukutės” nuodėmklausiu Sen Žermen de Prė klebonu; kita vyksta mergaitės kambaryje ir perteikia jos pokalbį su motina.

13.1. “Kaukutė”: nekalta ar nusidėjusi?

Žinia, kad atvyko Sen Žermen de Prė klebonas, iš pradžių nesutrikdo markizės, nes pasitaiko, kad klebonas aplanko parapijietes “kai renka aukas savo vargetoms ar bažnyčiai”. Todėl markizė pamano, “kad jis dėl to ir atėjo”. Tik klebonui įžengus į svetainę, ji supranta klydusi, konstatuodama opoziciją

<u>paprastai</u>	<i>vs</i>	<u>šiandien</u>
ramus		baisiai susijaudinęs, labai sutrikęs

Taigi jos ankstesnieji įsitikinimai paneigiami, o stebėdama kleboną ji sužino, kad egzistuoja ypatinga programa, kurios objekto neįmanoma nuspėti, tačiau aišku, kad ji gali būti tiktai disforinė.

Noras žinoti, konkretizuojamas jos pateiktu klausimu ("kas atsitiko, kunige klebone?"), yra sumišęs su tam tikra žinojimo baime, persmelkiančia žodžius "Dieve mano" ir toliau stiprėjančia ("visas šitas iškilmingumas mane truputį gąsdino"), kol pagaliau konjunkcija su žinojimo objektu kiek atpalaiduoja įtampą, ir jinai rikteli.

Tuo tarpu klebonas imsis visų atsargumo priemonių, kad parengtų markizę konjunkcijai su disforiniu komunikatu ("jūsų duktė nėščia"), ir pasistengs apglobti šį komunikatą vardijimu visokių argumentų, kurie ir jam pačiam leis netikėti šio komunikato /tiesa/. Taigi siekiama dvejopų tikslų:

– sušvelninti disforiją, kurią galėtų sukelti komunikatas, įrėminant pastarąjį raminančiais žodžiais.

– įtikinti markizę pasekti jo siūloma komunikato interpretacija, paskatinti atsisakyti jo kaip /tiesos/ ir priimti jį kaip /melą/, už kurio slypi /paslaptis/, kurią reikia išaiškinti.

Siekdamas šių tikslų, klebonas ir prieš tai, ir po to, kai perduoda komunikatą, visais būdais stengiasi įteigti:

– kad "kaukutė" neturi kompetencijos įvykdyti nuodėmės programai, kurios prielaida yra jos nėštumas (prieš tai: "tyrumo ir pamaldumo angelas", po to: "ji nežino, nei kas yra gyvenimas, nei kas yra nuodėmė").

– kad jo paties žinojimas šių kvalifikacijų atžvilgiu yra superdeterminuotas kaip /teisingas/ (prieš tai: "Pažįstu jos sielą. Ji mano rankose nuo septynerių metų amžiaus"; po to: "Esu perpratęs šią mergaitę iki pat sielos gelmių").

– kad mergaitė tokiu būdu tėra iliuzijos auka (prieš tai: "Aš įsitikinęs, kad ji klysta... Turbūt todėl, kad tokia nekalta"; po to: "ji nežino, nei kas yra gyvenimas, nei kas yra nuodėmė").

Tačiau šis įtikinėjimo diskursas pasirodo neveiksmingas, nes klebonui nepavyksta įtikinti markizės, kad dukters nėštumas neįmanomas. Iš tiesų į jo pastabą "ji klysta... Turbūt todėl, kad tokia nekalta..." ir, vadinasi, negali būti nėščia, markizė atsako: "nekaltieji dažnai nusideda per nekaltumą". Taigi įtikinėjimą traktuoti mergytės nuodėmę kaip /neįmanomą/ markizė interpretuoja

kaip atkalbinėjimą, ir tokia interpretacija jai leidžia laikyti šią nuodėmę /įmanoma/ ir /įgyvendinama/. Tokią nuostatą sustiprina tai, ką tik ji viena žino: iš tiesų, prisimindama dukters “per ankstyvą subrendimą” ir tokiu būdu naujai atskleisdama tai, kad ši jau yra moteris, markizė pripažįsta nėštumą kaip /tiesą/. Tokį savęs įtikinimo veiksma, kurį čia atlieka klebonas ir markizė, formaliai galima pavaizduoti šitaip:

klebonas

/galėjimas tikėti/
“K yra nekalta”

/galėjimas ne-tikėti/
“K yra nusidėjusi”

/negalėjimas – netikėti/
 (“K yra nekalta + K yra
nusidėjusi”)

/negalėjimas – tikėti/
 (“K yra nekalta + K yra
nusidėjusi”)

markizė

/galėjimas – tikėti/
“K yra nusidėjusi”

/galėjimas – netikėti/
“K yra nekalta”

/negalėjimas – netikėti/
 (“K yra nekalta + K yra
nusidėjusi”)

/negalėjimas – tikėti/
 (“K yra nekalta + K yra
nusidėjusi”)

kur K = “Kaukutė”

Iš tiesų klebonas, kaip ir markizė, vis dėlto yra įsitikinęs, kad mergaitė nekalta. Konjunkcija su nauju žinojimo objektu – mergaitė yra nusidėjusi – iš jų neatima anksčiau įgyto tikėjimo, tad klebonui, o paskui motinai po mergaitės išpažinties priklauso du

prieštaraujantys žinojimo objektai: pirmasis kliudo tikėti antruoju ir antraip. Jų modalinė situacija nuo šiol yra tokia: jie *negali netikėti*, kad mergaitė nekalta, nes tuo jie vis dėlto tikėjo, o tai reiškia, kad jie *negali patikėti*, kad mergaitė yra nusidėjusi; bet lygia greta po mergytės išpažinties jiems tuo pat metu *nebeįmanoma tikėti* jos nekaltybe ir *netikėti* jos galimu nusidėjimu. Markizė, kad išspręstų šią dilemą, elgiasi priešingai nei klebonas: ji atsižada minties, kad jos duktė dar gali būti nekalta, ir mano, kad ji nusidėjusi, tuo tarpu klebonas ir toliau neigia, kad ji gali būti nusidėjusi, ir mano, kad ji nekalta.

Matysime, kad pokalbiu tarp markizės ir jos dukters bus bandoma pagrįsti klebono interpretaciją, tačiau nesėkmingai.

13.2. "Kaukutė": dieviška ar šėtoniška?

Markizė ir Sen Žermen de Prė klebonas prieina prie skirtingų išvadų, todėl taip ir lieka neaišku, kodėl mergaitė mano esanti nėščia, o gal taip iš tiesų ir yra. Taigi vienas ir kitas bando sužinoti daugiau. Klebonui nepavyko prakalbinti mergaitės per išpažintį, tai savo ruožtu mėgina markizė.

Tuo tarpu mergytės pokalbis su motina yra šlovinamasis išbandymas. Jis yra pasekmė /nuodėmės/ programos, realizuotos modalinėje tiesosakos /paslapties/ plotmėje. Markizė, "kaukutės" lėmėjas, bando mergaitei įrodyti, kad ji iš tiesų yra tas išdavikas, kuriuo dedasi esanti, aišku, tikėdamasi, kad išbandymas sužlugs ir galiausiai paaiškės, kad jos duktė yra tas nekaltasis herojus, kurį klebonas atkakliai stengiasi joje matyti.

Bet kita vertus, pokalbiui įsibėgėjus, kada, regis, pasitvirtina, kad mergaitė iš tiesų nusidėjo tuo, kuo yra kaltinama, markizė, jos pačios žodžiais tariant, patiria tikrą "kančią". Pagal markizės programą pokalbis nuo šiol atitinka naratyvinę bausmės sintagmą, sankcionuojančią jos ryšį su Ravilesu, kitaip sakant, tai, kad ji pati yra išdavusi dieviškąją lėmėją.

Beje, pokalbis vyksta trimis laiko tarpsniais, kurių dėl vietos stokos smulkiai neanalizuosime. Pasitenkinsime pasakę, kad iš

pradžią mergaitė prisipažįsta motinai priėjusi pas kleboną išpažinties, šitaip patvirtindama, kad pastarojo perduotas komunikatas yra /teisingas/. Po ilgos tylos, pratęsusios markizės “kančią”, ji pagaliau pasako gundytojo vardą: tai jos motinos meilužis Ravila de Ravilesas. Pagaliau, po naujo tylos išbandymo, per kurią markizė vos nenualpo, mergaitė sutinka papasakoti visas “šito bjauraus suvedžiojimo smulkmenas”, iš kurių paaiškėja – bent jau taip atrodo – kad suvedžiojimo nebuvo. Prie šių detalių verta stabtelėti.

Pirmas “kaukutės” pasakojimo perskaitymas, regis, patvirtina klebono prielaidą: mergaitė negali būti nėščia. Jeigu ji mano kitaip, tai klysta – “todėl, kad tokia nekalta”. Suprantama, su kokiu palengvėjimu juokiasi markizė; priėmus jos ir klebono interpretaciją, beveik akivaizdu, kad “kaukutė” yra “dieviškas” vaikas.

Tačiau tai, kaip pati mergytė interpretuoja savo programą, neleidžia šia išvada pasitenkinti.

Eidama sėstis į krėslą, iš kurio ką tik pakilo Ravilesas, “kaukutė” pirmąkart atlieka judesį, siekiantį – tegu ir metonimiškai – konjunkcijos su Ravilesu, tarytum potraukis įveikė tą atotraukį, kuri jina, atrodo, patirdavo. Kita vertus, konjunkcija su krėslu jai padaro tokį išpūdį, kad ji visiškai praranda savo ankstesniąją disjunkcinę galią (plg. “Norėjau atsikelti, nepajėgiau... pritrūkau drąsos!”). Taigi iš šios konjunkcijos su krėslu, kurios metu, metonimiškai kalbant, mergaitė jaučia lytinį artumą su Ravilesu, gali išplaukti visos konkrečios lytinio akto pasekmės: nėštumas ir pasmerkimas. Pirmąją pasekmę galima interpretuoti kaip pozityvią šėtoniškojo lėmėjo sankciją, konkretizuojamą dovanojant vaiką; antrąją – kaip negatyvią dieviškojo lėmėjo sankciją, konkretizuojamą per subjekto konjunkciją su pragaru.

Taigi atrodo, kad mergaitė galų gale nebeatsispiria nenugalimai modalizuojančiai Ravila de Ravileso galiai, nebeatsispiria tam, kuriame regi velnio įgaliotinį. Šiuo požiūriu “kaukutė” būtų iš tiesų “šėtoniška”.

14. APIE NEAPIBRĖŽTUMĄ

Išklausęs šią istoriją, kuri, jeigu ne markizės neatsargus plepumas, būtų likusi jam nežinoma, Ravilesas pripažins "kaukutę" gražiausia savo meile. Belieka sužinoti kodėl?

Prisiminus kunigaikštienės apibrėžimą "pergalė, kuri labiausiai paglostė jūsų, kaip mylimo vyriškio, ambiciją" ir susiejus šį apibrėžimą su jo atskleidimu, galima pabandyti atsakyti į šį klausimą.

14.1. Geriausios vaisės velniui – nekaltybė

Jeigu Ravilesas tikrai yra šėtoniškas žmogus, tai jis turėtų labiau didžiuotis sugundęs tyrą ir nekaltą mergaitę, nuoširdžiai išpažįstančią dieviškas vertybes, negu suviliojęs markizę ir dvylika vakarienianujančių moterų, įkūnijančių apsimestinį Sen Žermeno priemiesčio doringumą. Iš tiesų šis sugundymas leidžia jį laikyti lėmėju – objektu tokio subjekto, kurio niekas neskatina "pasiduoti" ir pasmerkti save pražūčiai: "kaukutės" nėštumas, tegu ir įsivaizduojamas, rodo, kad Ravileso įtaigai mergaitė neįstengia atsispirti. Taigi, atskleisdama Ravilesui savo dukters meilę, markizė atskleidžia ir tai, kad mergaitė jam priskiria pražūtingą galią, nes ši galia leidžia jam varžytis su pačiu Dievu ir jį nugalėti. Tikrai yra dėl ko didžiuotis.

Ir vis dėlto vien šitokia "Gražiausios Don Žuano meilės" interpretacija yra nepakankama dėl kelių priežasčių: neatsižvelgiama į kai kuriuos "kaukutės" ir Ravileso bruožus, nepaisoma antifrazinės viso pasakojimo struktūros; pagaliau ji prieštarauja dviem paties Barbey d'Aurevilly pastaboms, būtent, kad šėtoniškos yra visos be išimties rinkinio moterys (rinkinio pratarmė) ir kad supratingam skaitytojui jų šėtoniškumas gali pasirodyti esąs visiškai priešingos prigimties (dedikacija bičiuliui Peladanui, ten pat).

Iš tiesų lygia greta su mūsų atsakymu į klausimą, kodėl "kaukutė" yra gražiausia Don Žuano meilė, – yra įmanomi dar du kiti atsakymai.

14.2. Geriausios vaišės velniui – šėtoniška būtybė

Prieš pateikdamas dvylikai moterų markizės pasakojimą, Ravilesas apie ją kalba gana ciniškai: "Taip, aš leipau juokais, vien apie tai pagalvojusi!" – pasakė ji [...]. – Bet tada manęs juokas neėmė!". Prisiminkime, kad Ravilesas supeikė markizės nesugebėjimą kankinti; prisiminkime taip pat, kad ji gana smulkiai dėsto, ką yra dėl savo dukters iškentusi. Tuomet kyla klausimas, ar tik Ravilesas nepripažįsta "kaukutės" gražiausia savo meile dėl to, kad žavisi tuo ypatingu šėtoniškumu, kuriuo duktė baudžia savo motiną, kankindama ją iki alpulio.

Iš tiesų mergaitė yra dėl ko pykti ant savo motinos: anksčiau matėme, kad susidėdama su Ravilesu markizė, kaip subjektas, ne tik išduoda dieviškąjį lėmėją, bet, kaip įgaliotas lėmėjas, ji išduoda savo dukrą, dėl meilužio pamiršdama motinos priedermes ir suveddama mergaitę su "bedieviu". Tokiomis aplinkybėmis mergaitė sumano, o paskui įgyvendina maišto NP, nukreiptą prieš motiną, tai yra prieš jos lėmėją.

Be to, jeigu "kaukutė" myli Ravilesą, markizė jos akyse yra varžovė, kitaip sakant, antisubjektas, laimėjęs kovą ir dėl to kurstantis kerštui. Tuomet išeitų, kad savo priešiškumą ir neapykantą ji rodo ne Ravilesui, kaip mano abu suaugusieji, o motinai ir kad jinau pavydi ne jos, bet jo.

Ar vienaip, ar kitaip žiūrėsime į santykius "kaukutė"/markizė, "kaukutė" visai pagrįstai gali jausti pagiežą markizei. Prisipažinusi apie tariamą nuodėmę, ji maištauja prieš lėmėją ir tuo pat metu kerštauja antisubjektui.

Pridurkime, kad nuo pat pradžių mergaitė vaizduojama kaip tobula apsimetėlė, gebanti apgauti net ir "didįjį moterų stebėtoją" Ravilesą, palaikiusį jos meilę pasidygėjimu ir neapykanta. Ji lengvai apgauna motiną, kurią Ravilesas pavadina "ne itin akyla", veidmainiškai nuduodama, kad sielojasi ir atgailauja dėl nuodėmės; puikiai žinodama, kad nuodėmės iš tikro nebuvo, jinau savo pasakojimu priverčia kurį laiką motiną manyti tai esant /tiesa/ – dėl šio įsitikinimo motina ir alpėja.

Ravilesas pripažįsta "kaukutę" gražiausia savo meile dėl to, kad laiko ją manipuliacijos virtuoze; ji "žavi" jos dviveidiškumą (*duplicité*, plg. pirminę žodžio *diable* reikšmę) ir sugebėjimas kankinti.

14.3 Geriausios vaišės Dievui – nekaltybė

Pagaliau galima pasiūlyti ir trečią hipotezę tokiam Ravileso sprendimui paaiškinti. Juk laikantis vien pragmatinės teksto dimensijos, reikia sutikti, kad "kaukutė" nėra nusidėjusi. O ką jeigu Ravilesas, kaip galima numanyti jau iš vakarienės su dvylika moterų bei iš užuominų apie jo dieviškumą įvairiose teksto vietose, nebuvo šėtono, o Dievo įgaliotinis, naujas Kristaus įsikūnijimas? Gal "kaukutės" byloje galiausiai teismus klebonas?

Du argumentai remia tokią teksto interpretaciją; pirmasis yra intertekstualinis: viename Evangelijos epizode dvylika apaštalų (čia dvylika moterų) ginčijasi, kuris iš jų didžiausias (Mt 18, 1–6; Mk 9, 33–37; Lk 9, 46–48). Žinome Kristaus atsakymą: "Iš tiesų sakau jums: jeigu neatsiversite ir nepasidarysite kaip vaikai, neįeisite į dangaus karalystę. Taigi, kas pasidarys mažas, kaip šis vaikelis, tas bus didžiausias dangaus karalystėje" (Mt 18, 1–4).

Taigi dvylikai "mokinių", besivaržančių dėl pirmumo savo "mokytojo" širdyje, Ravilesas atsako, kad gražiausia meilė jo gyvenime buvo vaiko, kuris visai nesistengė jam patikti. Taip jis pareiškia moterims, kad bet koks kėsinimasis valdyti – vadinasi, ir gundymas – yra smerktinas ir įtartinas ir kad Dievo malonę galima pelnyti tik jam paklūstant, pasidarant mažu, pripažįstant jo visagalybę pasauliui.

Antrasis argumentas, remiantis tokią interpretaciją, yra novelės tekste paminėta Korano sura "Juozapas" – raktas "Gražiausiai Don Žuano meilei".

Juozapui, kaip ir Ravilesui, duotas grožis, kuriam neįmanoma atsispirti, taigi jis yra savotiškas Don Žuanas. Juozapo, kaip ir Ravileso, grožis nuolatos jį stumia į nuodėmę, dėl to žmonės jį

laiko šėtono įgaliotiniu. Pagaliau, kaip ir Juozapas, Ravilesas, atsispirdamas moterų gundymui vakarienės metu, pasirodo esąs Dievo įgaliotinis. Beje, Korano moterims Juozapas yra "taurusis arkangelas", bet dėl to jų akyse jis anaipol nenustoja buvęs gundytoju ir susilaukia dviprasmiškiausių pasiūlymų.

14.4 Ar nėra gražiausia Dievo meilė šėtoniška būtybė?

Beje, Korano ir Juozapo istorijos priminimas duoda progą dar vienai – ketvirtai – "Gražiausios Don Žuano meilės" interpretacijai, kurios pranašumas būtų pastangos atkurti pusiausvyrą tarp Dievo ir velnio, nes jie abu lygiai mėgsta "vaišintis". Vertėtų pasvarstyti, ar tik nėra geriausios Dievui vaisės šėtoniška būtybė.

Šėtoniškumas "Gražiausioje Don Žuano meilėje" pasireiškia kaip modalinės vertės objektas, kurį subjektui suteikia du transcendentiniai lėmėjai – Dievas ir velnias: tai yra maskuojanti kompetencija, verčianti subjektą slėpti savąją būtį. Šiuo požiūriu Juozapas – Dievo įgaliotinis su gundytoju, kuriam neįmanoma atsispirti, kauke tikrai yra šėtoniška būtybė. Bet jisai pelno ir dieviškojo lėmėjo palankumą, kadangi nesusigundo jam suteiktąją galią, nesinaudoja ja pragmatinėje plotmėje ir visada lieka ištikimas dieviškosioms vertybėms. To negalime pasakyti apie Ravilesą, kuris, priešingai, visą laiką slepia, kad yra Dievo įgaliotas, ir apsimeta šėtono įgaliotiniu.

Tačiau yra ir kita "šėtoniška" būtybė, kurią jau turėjome progos gretinti su Ravilesu ir kuri, priešingai negu Juozapas, bet taip pat kaip Ravilesas naudojasi visais velnio siūlomais malonumais ir galiomis, o paskui, perpratusi reikalą, pasirenka dieviškąsias bei atmeta šėtoniškąsias vertes ir pelno Dievo pripažinimą: tai Goethe's Faustas.

Ravilesas taip pat gyvenimo saulėlydyje gražiausia savo meile laiko "kaukutę" ir, atrodo, teikia pirmenybę mistinei, tyrai ir neįmanomai meilei, o ne įprastoms donžuniškoms avantiūroms, tad jis pasirenka dieviškąsias vertes. Tačiau, priešingai nei Goethe,

Barbey d'Aurevilly taip ir neatsako, ar Ravilesas bus pagaliau pasmerktas, kaip tvirtina įgaliotas sakytojas antrame skirsnyje (“iš pradžių senatvės pragaras, o paskui ir tas kitas!”), ar išganytas, kaip leidžia spėti to paties įgalioto sakytojo pateiktas palyginimas su Juozapu.

Prieš pereinant prie pirmojo skirsnio ir visos novelės struktūrinių principų, dar keli žodžiai apie novelės pabaigą.

14.5. “Ar suprato jį?”

Palyginę, kaip į “kaukutės” istoriją reaguoja dvylika moterų ir markizė,

<u>markizė</u>	<i>vs</i>	<u>dvylika moterų</u>
juokas		tyla + susimąstymas

matome, kad markizės ir dvylikos interpretacija skiriasi, kad visų dvylikos tylėjimas aiškiai atliepia Ravileso tylėjimą (plg. “Ir nutilo, damos irgi tylėjo”). Tačiau tyla nereiškia, kad jos interpretuoja šią istoriją taip pat kaip Ravilesas – beje, tekste apie šią interpretaciją nieko nepasakyta. Tad klausimas “Ar suprato jį?” yra manipuliacinis, nes nei moterys, nei skaitytojas nežino, kokią prasmę pats Ravilesas teikia šiai istorijai, kuri, kaip matėme, duoda pamatą keturioms skirtingoms interpretacijoms. Taigi šis klausimas yra savotiška skaitytojo provokacija, nes nurodo /slaptą/ objektą, kuris toks ir liks: iš tiesų, neleisdamas skaitytojui nuspręsti, kokia yra istorijos prasmė (/negalėjimas – nuspręsti/), sakytojas skatina skaitytoją spręsti (/negalėjimas – nespręsti/) jau vien dėl to, kad įrodytų, jog gerai suprato Ravilesą. Mes nepasiduosime šiai provokacijai ir pasitenkinsime pasakę, kad skaitytojas, kaip ir moterys, neįstengia “donžuanizmo” vienareikšmiškai apibrėžti ir, vadinasi, spręsti, ar Ravileso programa jį atitinka, ar ne. Taigi skirtingiems istorijos adresatams lieka tiksliai paklusti /galėjimui –

nespręsti/*. Klausimas, ar Don Žuanas yra šėtoniškas ir pasmerktas, ar dieviškas ir išganytas, lieka atviras, o "Gražiausia Don Žuano meilė" pasirodo, kaip ir buvo žadėta, nuosekliai dviprasmiškas ir apgaulus tekstas.

15. DU VEIDMAINIAI IEŠKO LĖMĖJO

Užbaigę "Gražiausios Don Žuano meilės" analizę, pamėginkime aptarti pirmo skirsnio vietą novelėje ir apibrėžti jo funkciją viso pasakojimo atžvilgiu.

15.1. Atkvietimas ar sankcija?

Nukeltas į novelės pradžią dar prieš įgalioto sakytojo pasakojimą apie Ravileso ir dvylikos moterų vakarienę, šis skirsnis visų pirma atrodo kaip prologas. Tačiau, pamažu atstatę "įvykių" seką, suvokiame, kad šis prologas iš tikrųjų vyksta po vakarienės, todėl labiau tiktų jį laikyti epilogu. Kadangi jau šiek tiek žinome, kaip funkcionuoja mūsų tekstas, regis, galėtume teigti, kad pirmas skirsnis atlieka arba prologo, arba epilogo, arba vienu metu abiejų vaidmenį, juolab kad šis epi-pro-logas, kad galutinai mus supainiotų, parašytas dialogo forma. Viskas vyksta taip, tarsi šis skirsnis veidmainiškai mėgintų pasirodyti tuo, kuo jis nėra, ir slėptų tai, kuo jis iš tikro yra.

Taigi santykiyje su naratyvinėmis struktūromis šis epi-pro-logas turėtų vienu ar kitu atžvilgiu atitikti dviem pasakymams, sudarantiems kanoninę naratyvinę schemą – atkvietimui ir kognityvinei sankcijai arba pripažinimui, tačiau atsižvelgiant į antifrazinę ir

* Mes nesigilinsime į novelės pabaigos detales. Iš tiesų sakytojas čia visų pirma mėgina įtikinti skaitytoją, kad dvylika moterų istorijos nesupranta, o po to nori jį nuo tokio įsitikinimo atkalbėti, nors ši pastaroji manipuliacija novelės daugiaprasmiškumo nesumažina.

apgaulią "Gražiausios Don Žuano meilės" struktūrą lygiai taip pat galima numatyti, kad šiedu pasakymai eis lankstais. Pažiūrėkime, kaip yra iš tiesų.

Jau minėjome, kad šį skirsnį sudaro žaismingas ir ironiškas dviejų anonimiškų atlikėjų pašnekesys: "aš", kuris išliks anonimiškas per visą novelę, antro skirsnio pradžioje pasirodys kaip įgaliotas sakytojas; moters vardą sužinosime taip pat tik antro skirsnio pradžioje: tai markizė Gi de Riuji.

Kita vertus, šiems dviem atlikėjams priskiriami ir kai kurie bendri, ir bent iš pažiūros aiškiai priešingi bruožai. Pradėkime nuo priešpriešos, pirmiausia išskiriančios erdves, kurioms priklauso vienas ir kitas atlikėjas.

Ponios erdvė – šventos Klotildos parapija; pono erdvė – kokočių užėiga, vadinama "Aukso namais". Pirmoji erdvė atrodo esanti doringa, antroji – "nedidelės doros", taigi nuodėminga. Taigi iš pradžių ponija pasirodo gerbianti dieviškąsias vertes, o ponas priitaria daugiau šėtoniškosioms.

Jeigu dar pažymėsime, kad abu atlikėjai yra anonimiški, matyt, dėl to, kad taip būtų išryškintos jų funkcijos, dialogas tarp ponios ir pono pasirodys keistai panašus į prologą danguje, kuriuo prasideda Goethe's "Faustas" ir kuriame, kaip žinoma, einama lažybų – skirtumas iš esmės tik toks, kad "Gražiausios Don Žuano meilės" prologas vyksta šioje žemėje.

Dabar pereikime prie bendrųjų ponios ir pono bruožų:

– ir vienas, ir kitas priklauso aristokratijai: ponija yra markizė ir "iš kunigaikščių parapijos"; žinoma, ji nesikalbėtų su prascioku, o pono aristokratiškumą rodo visas pašnekesys (kaip ir visos novelės kontekstas).

– ir vienas, ir kitas yra katalikai.

– ir vienas, ir kitas linkę ironizuoti; ponas "piktžodžiauja", o ponija nevengia šventvagiškų pašaipų, nes nesidrovi vaizduoti Don Žuaną vakarieniaujantį "benediktinių vienuolyne". Pagaliau saloniiniai gandai žadina ponios smalsumą, o ponas savo ruožtu pasirodo išmanantis religijos reikalus.

Visi šie duomenys leidžia spręsti, kad abu mūsų atlikėjai, kaip

tikri Sen Žermeno gyventojai, yra kilmingi veidmainiai, nes ponas, nors ir lankydamasis nepadoriose vietose, išpažįsta dieviškąsias vertes, o ponią, regis, šokiruoja tik šėtoniškųjų verčių reiškimosi formos. Nepaisant priešingų bruožų, abu mūsų aristokratus galima vertinti kaip vieną ir tą patį aktantą, nes dviejų transcendentinių lėmėjų atžvilgiu jie drauge atlieka subjekto vaidmenį, o netekę savo karaliaus, regis, abu ieško įgalioto lėmėjo.

Kad atitektų jų aksiologiją, toks lėmėjas privalėtų būti veidmainystės virtuozu. Prisiėmęs atsakomybę už jų ginamas prieštaraujančias vertes, priešingai negu senasis nušalintas karalius "iš Dievo malonės", jis atliktų podraug šėtono ir Dievo įgalioto lėmėjo vaidmenį.

15.2 Don Žuanas – "monarchas, kurio niekas nesudoros"

Atlikėjas, apie kurį sukasi ponios ir pono pašnekesys, atrodo, atitinka jų reikalavimus. Iš tiesų iš pat pradžių jis pristatomas kaip "monarchas, kurio niekas nesudoros". Pasirodęs anaforiškojo "jis" pavidalu, gana greit jis pradedamas tapatinti ir su Don Žuanu, ir su velniu; dėl to kaltas ir novelės pavadinimas bei epigrafas, ir epitetas "nedorėlis", pagaliau ir tai, kas apie Don Žuaną žinoma iš tam tikrų kultūros tekstų. Tačiau vien tapatinimo nepakanka, nes grynas šėtoniškumas nepatenkintų dviejų mūsų aristokratų. Tad pastebėsime, kad Don Žuanui nuo pat pradžių suteikiamas ir per visą pašnekesį išlaikomas prieštaringas semantinis krūvis. Iš tiesų tariamasis pono "painiojimasis"

"Tebegyvas, velniai jį griebtų!" ir "Tebegyvas, tokia Dievo valia"
/šėtoniška/ /dieviška/

nurodo ne tik ponios pašnekovo, bet ir Don Žuano dvilypumą. Smulčiau nedetalizuodami, paminėsime keletą kitų požymių:
– Don Žuanas į kocočių užėigą "daugiau kojos nekelią", "jo didin-
giems užmojams ten per menka dirva", o tai suponuoja opoziciją

<u>prieš tai</u>	<i>vs</i>	<u>po to</u>
šėtoniškas		dieviškas

– Don Žuanas yra lyginamas su garsiuoju Abelaro mokiniu Arnu iš Brešjos, kuris mito “sielų krauju” – itin dviprasmiškas posakis. Šią dviprasmybę patvirtina teksto komentaras, nes Arnas iš Brešjos buvo atskirtas nuo bažnyčios (1148), o paskui Frederiko Barberuso įsakymu sudegintas ant laužo (1155), ir nežinia, ar jis priklausė šėtonui, kadangi buvo atskirtas nuo bažnyčios, ar Dievui, kadangi buvo mistikas.

– Don Žuanas vakarieniauja su dvylika savo “pergalių” grafienės de Šifreva buduare. Šis buduaras – tai taip pat prieštaranga erdvė: kadangi čia tik vakarieniaujama, jis priešpriešinamas “Aukso namams” (nuodėmės erdvei); tačiau pavadintas Don Žuano “mūšio lauku,” jis darosi panašus į “Aukso namus” ir priešpriešinamas “benediktinių vienuolynui”.

– pagaliau aiškiai nurodoma, kad Don Žuanas yra kartu šėtono ir Dievo įgaliotinis, kai kalbama apie trigubą sutartį tarp Dievo ir velnio, Dievo ir Don Žuanų padermės, velnio ir Don Žuanų padermės, kurią jau aptarėme.

Kita vertus, pirmojoje dialogo dalyje, atrodo, siekiama drauge pagrįsti ir Don Žuano transcendenciją, ir jo transistoriškumą, o antrojoje įvedamos laiko (“prieš trejetą dienų”) ir erdvės (buduaras) dimensijos, kuriose bus įrašyti įvykiai, suteikiantys Don Žuanui Ravila de Ravilesio asmenyje žmogaus pavidalą.

Atrodo, kad našlaitė aristokratija, ieškanti lėmėjo, pasirinko pastarąjį kaip naują monarchą, pranašesnę už ankstesnįjį tuo, kad jis kartu yra ir “iš Dievo”, ir “iš velnio” malonės, kitaip tariant toks, “kurio niekas nesudoros”.

Grįžtant prie mūsų pradinio klausimo – atkvietimas ar sankcija? o gal nei viena, nei kita? – galima pastebėti štai ką:

– šį pirmąjį skirsnį galima prilyginti dviem minėtiems naratyviniams pasakymams. Tokią santrauką pateisintų tai, kad čia kalbama apie paskelbimą karaliumi, o tam tikrai reikia dviejų pasakymų:

/atkvietimo/ ir /pripažinimo/, ir dar to, kad abudu aktantai pasikeistų vaidmenimis: subjektas atkvieštų ir pripažintų pasirinktąjį lėmėją, o ne antraip.

– tačiau – likimo ironija – aristokratija /atsikviečia/ ir /pripažįsta/ Ravilesą, o to paties atlikėjo /atkvietimą/ ir /pripažinimą/ dubliuoja du transcendentiniai lėmėjai: abu skelbia jį pasaulio valdovu. Kitaip tariant, tiktai atrodo, kad aristokratija laisva valia pasirenka naują valdovą, atitinkantį jos aksiologiją; veiksmo eigoje išryškėja podraug Dievo ir velnio jai keliamą dilemą: ar likti be karaliaus ir atsisakius valdžios susitaikyti su pragaru šioje žemėje, tai yra su respublika; ar laikyti karaliumi Don Žuaną, atseit Ravilą de Ravilesą, kuris arba ją paaukos pragarui, arba išganys. Iš dviejų galimybių – tikro pragaro šioje žemėje arba lažybų dėl to, kas jos laukia anapus – aristokratija pasirenka antrąją.

Taigi mūsų ką tik nurodyta subjekto /lėmėjo inversija yra tariama, nes būtent transcendentiniai lėmėjai pasikviečia, o paskui pozityviai arba negatyviai sankcionuoja subjektą – aristokratiją, kuri nesugebėjo apginti karaliaus “iš Dievo malonės”; jai skiriamas dviprasmiškas ir abejotinas valdovas, kuris arba ją išganys, arba pasmerks pražūčiai.

Pagaliau visos šios atliktys įrašomos tik kognityvinėje dimensijoje, taigi galia, kurią aristokratija mano atgausianti, pasirodo, be kita ko, /iliuzinė/.

Matome, kad pirmajame skirsnyje atskleidžiama teksto aksiologija, įvedami aktantai, nubrėžiamos programos, kurias jie turės vykdyti, ir akivaizdžiai išryškėja, kad mūsų tekstas veikia kaip antifrazė.

Pabaigai dar viena pastaba. Kadangi aristokratija – neminint klebono – “Gražiausioje Don Žuano meilėje” vienintelė atstovauja žmonijai, o Don Žuaną pasaulio šeimininku drauge paskelbia Dievas ir velnias, mūsų kilmingų veidmainių dilema, Barbey d’Aurevilly požiūriu, regis, yra problema žmogaus, po savo nuopolio pasmerkto veidmainystei, bejėgiškumui ir pragarui – jeigu nebūtų Išganytojo.

Todėl šis epi–pro–logas tikrai giminiškas Goethe’s *Fausto*

prologui, taip pat Molière'o bei Mozarto *Don Žuano* epilogui, jo dėka Ravilesas tampa savotišku Kristumi, pakviestu tam, kad dar sykį išgelbėtų puolusią žmoniją arba gal kad ją pasmerktų? Tekstas į tai neatsako.

16. GILIOJI STRUKTŪRA IR AKTANTINĖ SCHEMA

Kad suvoktume "Gražiausią Don Žuano meilę" kaip visumą, grįžkime prie giliosios teksto struktūros, kurią jau praskleidėme, aptardami antrą skirsnį, ir išsiaiškinkime aktantų sąrangą.

16.1. Trancendentinis universumas: dievai

Tracendentiniam universumui priklauso dvejetas dievybių – Dievas ir velnias – bendrininkai ir priešininkai tuo pat metu (plg. jų vietą semiotiniame kvadrato). Judviejų santykiai sudaro hierarchinę struktūrą: Dievas yra viršesnis už velnią, nes be dieviškojo leidimo velnias nieko negalėtų ir galbūt jo paprasčiausiai nebūtų.

Imanentinio, t.y. žemiškojo universumo požiūriu, šio dvejeta santykiuose yra tam tikros painiavos; neaišku, ar Dievas ir velnias reprezentuoja atitinkamai Gėrį ir Blogį, ar jie yra neatskiriami: Dievas velnio rankomis daro ar bent leidžia daryti Bloga, kad Blogis vėliau taptų Gėriu; patsai Dievas daro Gera, kuris savo ruožtu kartais darosi panašus į bjauriausią Blogį.

Regis, čia praverstų pasitelkti aukščiausiąjį archiaktantą, suteikiant jam kompleksinį semantinį krūvį ir galimybę Dievo ar velnio pavidalu (pagrečiui arba tuo pat metu) užimti keturias lėmėjo, antilėmėjo ir jiems prieštaraujančių narių aktantines pozicijas. Trumpai tariant, "Gražiausia Don Žuano meilė", atrodo, teigia egzistavimą tikrai visagalio Dievo, esančio anapus Gėrio ir Blogio, tai yra Dievo, kuris savo buvimu panaikina bet kokią prasmę ir paverčia žemiškąjį gyvenimą absurdišku ir nesuvokiamu.

16.2. Imanentinis universumas: Don Žuano monarchija

Imanentinis universumas, beveik ištisai sutampantis su Sen Žermeno priemiesčio aristokratija, yra griežtai hierarchiškas.

16.2.1. Karališkoji pora ir jos ministrai

Trascendentiškajai porai atitinka žemiškoji karališka pora – Ravila de Ravilesas ir “kaukutė”, kurią galima papildyti ministrų pora – įgaliotas sakytojas (ponas) su markize Gi de Riuji. Iš pradžių pagrįskime tokį gretinimą:

– kiekvienoje poroje vaidmenys pasiskirsto identiškai: “kaukutė” ir markizė Gi de Riuji atrodo /dieviškos/, bet galbūt slapčia yra /šėtoniškos/; Ravilesas ir sakytojas atrodo šėtoniški, bet galbūt slapčia yra dieviški.

– “kaukutė” ir markizė Gi de Riuji, vieninteliai teksto atlikėjai, pavadinti “dievobaimingais”, yra tikrų tikriausios veidmainės. Beje, “kaukutės” dievotumas siejamas su “ispaniškumu”, o Gi de Riuji ir Ravileso pavardės skamba kaip ispaniškos.

– Ravilesas ir įgaliotas sakytojas panašūs savo kalbos maniera, iš esmės ironiška ir manipuliacine; jie abu panašiai interpretuoja ir dvylikos moterų, ir “kaukutės”, ir markizės programas.

– pragmatinėje dimensijoje abi poros yra išskiriamos – “kaukutės” / Ravileso atveju disjunkcija yra priverstinė, o Gi de Riuji/įgalioto sakytojo atveju, regis, savanoriška: plg., pavyzdžiui, kreipinius “ponia”, “pone”, kuriems atliepia Ravileso ir “kaukutės” “panele”, “pone” – vieninteliai šitokie kreipiniai tekste.

– tuo pat metu abi poros yra susiejamos jausmų ir kognityvinėje plotmėje – juk “kaukutė” ir Ravilesas stebi vienas kitą, o įgaliotą sakytoją ir Gi de Riuji sieja bendros svajonės; vienu atveju pastaroji užsisvajoja, išgirdusi Ravileso pavardę (plg. pirmo skirsnio pabaigą iki antro skirsnio: “Kas per pavardė!”) – o tai tik liudija, kad jie be žodžių supranta vienas kitą.

Funkciniu atžvilgiu abi šios poros susidaro iš žavėtojų ir sužavėtųjų. Pagal jų semantinę turinį jas galima apibūdinti šitaip

(/šėtoniškumas/ + /dieviškumas/ + /žmogiškumas/).

Iškeliant arba paneigiant tai šėtoniškumą, tai dieviškumą, galų gale pasidaro neįmanoma nuspręsti, kuris šių dviejų bruožų turėtų būti laikomas /tikruoju/.

Transcendentiniai lėmėjai vieną porą pakvietė, kad įkurtų Don Žuano monarchiją (įgaliotas sakytojas/Gi de Riuji), o kitą – kad taptų jos valdytojais (“kaukutė”/Ravilesas). Dieviškos poros atžvilgiu šios dvi poros drauge atlieka aktantinį subjekto vaidmenį, o kitų aristokratų atžvilgiu – įgalioto lėmėjo vaidmenį.

16.2.2. Dvaras

Kiti aristokratijos atstovai įeina į paskutiniąją porą: kolektyvinis atlikėjas “dvylika moterų” ir individualus atlikėjas – markizė. Nuo pat pradžių pirmajam atlikėjui tenka toks pat turinys, kaip ir Gi de Riuji:

(/dieviškumas/ + /šėtoniškumas/ + /žmogiškumas/).

Nors markizę iš pradžių reprezentuoja tiktai

(/dieviškumas/ + /žmogiškumas/),

gana greitai, suartėjus su Ravilesu, ji įgyja ir /šėtoniškumo/.

Šiuos du atlikėjus sieja tai, kad jie mano Ravilesą (ko gero ir “kaukutę”) esant jų ieškojimų lėmėju – objektu ir kad jisai juos atstumia nepripažindamas gražiausia savo meile. Taigi ir Ravileso, ir “kaukutės” atžvilgiu jie drauge atlieka aktantinį subjekto vaidmenį.

Pagaliau nei dvylikai moterų, nei markizei nepavyksta nuslėpti savo programų. Nei jų /dieviškumas/, nei /šėtoniškumas/ nepri-lygsta karališkajai porai ir jos ministrams. Ravilesas, nepripažin- damas dvylikos moterų ir markizės, vis dėlto neneigia jų /die- viškumo/ ir /šėtoniškumo/ – jis tiktai neigia šitokio turinio tobulumą. Taigi tik įvedę aspektualines semas

/tobulumas/ vs /netobulumas/,

galime pagrįsti skirtumą tarp įvairių atlikėjų porų:

tobulumas —————→ netobulumas

“kaukutė” /Ravilesas → Gi de Riuji /įg.sakyt. → 12 moterų/ markizė

16.2.3. Dvasininkija

Dvasininkijai atstovauja klebonas. Semantinis šio atlikėjo turinys yra paprasčiausias:

(/dieviškumas/ + /žmogiškumas/).

Prisiminkime, kad klebonas yra “šventasis”. Tuo, regis, galima paaiškinti jo nušalinimą iš Don Žuano monarchijos. Klebono akyse iš tiesų Dievas ir velnias atstovauja atitinkamai Gėriui ir Blogiui. Vis dėlto pažymėsime, kad “kaukutės” išpažintis ir markizės elgesys, regis, šiek tiek sutrikdo įsivaizduojamą klebono tvirtybę, nes klebonas pagaliau nebežino, ar pripažinti “kaukutę” /dieviška/, ar /šėtoniška/.

Tuo ir baigtume šį sąrašą, prisimindami, kad markizė ir klebonas “kaukutės” atžvilgiu atlieka įgalioto lėmėjo vaidmenį. Tačiau greit suvokiame, kad iš tikro šiam paradui vadovauja “kaukutė”, nesvarbu ar ją laikytume /dieviška /, ar /šėtoniška/: ji negatyviai sankcionuoja motinos programą, o dar kartą perskaite jos išpažintį klebonui, matome, kad tam tikra prasme ji pati save pasmerkia, tuo tarpu kai apskritai atleisti nuodėmes ar pasmerkti privalo klebonas. Taigi faktiškai markizės ir klebono atžvilgiu ji atlieka įgalioto lėmėjo vaidmenį.

17. PROGRAMOS

Apskritai imant, "Gražiausioje Don Žuano meilėje" galima išvelgti du programų tipus: galios ieškojimą ir žinojimo siekimą.

17.1. Galios ieškojimas

Įkūrus respubliką, aristokratija netenka galios pragmatinėje plotmėje ir renkasi Don Žuaną kaip tariamą monarchą – arba iš teisybės jį jai parenka du transcendentiniai lėmėjai. Taip įgyta galia reiškiasi vien jausmų ir kognityvinėje dimensijoje ir plačiai atsiskleidžia kaip /iliuzinė/.

Nepajėgi virsti veiksmu, ši galia, sakytume, "sukasi ratu", iš esmės ji reiškiasi vienas kito žavėjimu ir vienas kito gundymu, o tie "žavėjimai" ir "gundymai" atrodo kaip Ravileso pranašumo prieš jo imperijos vasalus apraiška ir tuo pat metu kaip absoliučios galios ieškojimas.

Kita vertus, monarchijos viduje vaidmenys yra taip griežtai paskirstyti, kad nė vienas iš atlikėjų negali savo likimo /išvengti/, o bet koks mėginimas modifikuoti jėgų santykį yra iš anksto pasmerktas. Taigi nei dvylikai moterų, nei markizei nepavyksta nugalėti – kitaip tariant, sugundyti ar sužavėti Ravileso, tad šis tikrai pasirodo kaip monarchas, "kurio niekas nesudoros".

Sudėtingesnis yra "kaukutės" atvejis. "Sugundyta" ir "sužavėta" ji pasirodo /valdoma/, o ne /valdanti/. Ir vis dėlto, sužlugdydama atidų Ravileso stebėjimą, nurodydama jo galios ribas, atskleisdama, koks dviprasmiškas yra jo, kaip gundytojo /žavėtojo/, statusas, ji perima iniciatyvą ir dėl to pripažįstama gražiausia jo meile. Vadinasi, jinai Ravileso atžvilgiu yra ir /valdomas/ subjektas ir /valdantis/ lėmėjas – objektas.

17.2. Žinojimo siekimas

Pagaliau kitame lygyje "Gražiausia Don Žuano meilė" pasirodo kaip žinojimo siekimas. Šiuo atveju ieškomasis objektas, regis,

būtų atskleistina paslaptis: ar žmogus yra geras, ar blogas, ar geras ir blogas kartu, ar nei toks, nei anoks? Šėtoniškas jis ar dieviškas? Ir toks, ir anoks ar nei toks, nei anoks? Ir kas tada jame yra iš Dievo, o kas iš šėtono? Kaip yra sutvarkytas transcendentinis universumas, taigi kas yra vertybės ir anti-vertybės?

Veidmainiai, reprezentuojantys žmonių visuomenę "Gražiausioje Don Žuano meilėje", vaizduotų žmogų ieškantį konkrečios verčių sistemos, kur Gėris ir Blogis būtų apibrėžti vienareikšmiškai ir kur Dievas ir velnias būtų dvi aiškiai skirtingos ir nesutaikomai priešiškos galios.

Šis ieškojimas baigiasi pralaimėjimu, nes žmogus, manydamas galįs spręsti, kas yra vertybės ir kas anti-vertybės, vėliau įsitikina, kad galiausiai niekas nėra aišku ir kad tai, kas iš pradžių atrodo įsikūnijęs Blogis, gali slėpti savyje Gėrį ir antraip. To, ką Ravilesas pasako dvylikai moterų, prasmė tikriausiai yra ta, kad spręsti, kas yra vertybės, turi visagalis Dievas ir kad žmogus privalo žinoti, jog jam duota tik viena galia: /galėjimas nenuspręsti/.

Taigi šventvagiškoje Ravileso puikybėje slypi visai krikščioniškas nusižeminimas, kuris suartina Don Žuaną su pačiu Kristumi, ir jo vakariene, pradžioje atrodžiusi anti-evangelinė, tampa tikra Paskutine vakariene.

IŠVADA

Ironijos genijaus niekas nepranoksta. Ironiškas žmogus panėši į sfinksą, kuris intriguoja kaip paslaptis ir kelia nerimą kaip pavojus.

Barbey d'Aurevilly

Perskaityti "Gražiausią Don Žuano meilę" kaip koherentų tekstą mums trukdo sistemingai antifrazinė ir apgauli šio teksto struktūra.

Antifrazės apraiškas pastebime visuose lygiuose: pirmiausia teksto manifestacijos lygyje, kur statistiniai duomenys patvirtintų,

kad ironiškoji antifrazė yra dažniausia retorinė figūra. Po to atlikėjų lygyje, nes, išskyrus kleboną, nėra nė vieno, kuris nebūtų prieštarinai apibūdintas. Pagaliau aktantiniame ir gilijame lygyje, kur, kaip matėme, subjektas pasirodo esąs įgaliotas lėmėjas arba antraip ir kur dėl prieštaringo santykio tarp transcendentinių lėmėjų prieštaringa interpretacija yra visuotinė.

Savo planą Barbey d'Aurevilly vykdo keliais metodiškais ėjimais: – jis visai naudojasi tuo, kad kognityvinė dimensija nepriklauso nuo pragmatinės ir žiūri, kad abi plotmės sistemingai prieštarautų viena kitai: atlikėjų somatiniai ir verbaliniai veiksmai, kurie turėtų išreikšti jų vidų, pasirodo apgaulingi.

– jis suteikia atlikėjams – tegu ir nevienodai tobulą – kompetenciją nuslėpti ne tik savo mintis, bet ir jausmus, dėl to ir šiuo atžvilgiu pragmatinė dimensija dažniausiai pasirodo prieštaraujanti jausmų dimensijai.

– jis sistemingai keičia sakymo seką bei "įvykių" seką, o pastarieji savo ruožtu visuomet priklauso nuo vieno ar kito pasakojimo atlikėjo verbalinio vyksmo. Kadangi visi atlikėjai kalba antifrazėmis – taigi manipuliuodami, įvykių /tiesos/ matas visiškai priklauso nuo pasitikėjimo vienu ar kitu atlikėju – pasitikėjimo, kuris labai greitai pasirodo esąs netikras.

Barbey d'Aurevilly visokeriopai pasinaudoja galimybėmis, kurias atveria tiesosakos izotopijų įvairovė: kas pradžioje atrodo /tikra/, gali atsiskleisti kaip /melas/; įspėta /paslaptis/ nebūtinai atitinka /tiesą/ ir /melas/ gali pagaliau būti /tikras/, o /paslaptis/ savo ruožtu pasirodyti /netikra/. Kadangi Barbey d'Aurevilly savo požiūrio neišreiškia, vadinasi, /tiesos/ nėra.

Autoriaus metodiški ėjimai visiškai atitinka Barbey d'Aurevilly planą: parodyti, kad žmogus, gilindamasis į dieviškąją, vadinasi, ir į žmonių gyvenimo paslaptį, pralaimi visur ir visada. Veltui žmogus bando suvokti save, Goethe's Fausto pavyzdžiu patirti Bloga ir Gera, – Dievas ir velnias nepraskleidžia juos gaubiančios paslapties; prieštaravimų draskomas žmogus neįstengia pažinti savęs ir atpažinti savo Dievo. Ar Don Žuanas yra anas Sevilijos padauža, pasmerktas keliauti pragaran? Ar Don Žuanas yra naujas

pranašas, naujasis Kristus, dar sykį atsiųstas išganyti žmonijos? O gal Don Žuanas yra naujasis Faustas, kuris, baigdamas savo "šėtonišką" gyvenimą ir blaiviai jį apsvarstęs, pasirenka dieviškąsias vertes? Jis turėtų būti arba tas, arba anas, bet iš "Gražiausios Don Žuano meilės", sujungusios maždaug dvidešimties puslapių tekste tris didžiuosius krikščionių mitus, negalima apie tai spręsti.

Versta iš rankraščio:

Heidi Toelle, "De l'indécidabilité:
Le Don Juan de Barbey d'Aureville".

Šios knygos leidimą parėmė
ATVIROS LIETUVOS FONDAS

Heidi Toelle

APIE NEAPIBRÉŽTUMĄ

Barbey d'Aurevilly novelės
„Gražiausia Don Žuano meilė“ analizė

ISBN 9986-403-25-1

SL 014. Tiražas 1000 egz. Užsakymas 434

Leidykla Baltos lankos

Universiteto g. 6, 2600 Vilnius MTP

Spausdino Leidybos centro Poligrafinių paslaugų įmonė
Strazdelio 1, 2600 Vilnius

Baltos lankos
juodos avys
kas išmano
tas jas gano